

MULIGHETER FOR ALLE

Høyres Stortingsvalgprogram 2009–2013
Vedtatt av Høyres landsmøte 2009

«Høyre vil føre en konservativ fremskrittspolitikk, bygget på det kristne kulturgrunnlag, rettsstaten og folkestyret, for å fremme personlig frihet og sosialt ansvar, medbestemmelse og eiendomsrett, og et forpliktende nasjonalt og internasjonalt samarbeid»

HØYRES FORMÅLSPARAGRAF
VEDTATT PÅ LANDSMØTET I STAVANGER I 1971

¶ Innholdsfortegnelse

1. MULIGHETER FOR ALLE	5
2. SKOLE, FORSKNING OG UTDANNING	6
2.1 For å sikre en bedre barne- og ungdomsskole til Høyre:	8
2.2 For å gjenreise lærerens autoritet til Høyre:	8
2.3 For å styrke videregående opplæring til Høyre:	9
2.4 Høyere utdanning, forskning og utvikling	10
2.5 For å styrke høyere utdanning til Høyre:	10
2.6 For å styrke forskningsinnsatsen til Høyre:	11
3. KUNST, KULTUR, SPRÅK OG MEDIER	12
3.1 For å utvikle mangfoldig og uavhengig kultur og for å styrke norsk språk til Høyre:	13
3.2 For å ta vare på kulturarven til Høyre:	14
3.3 For å sikre mediemangfoldet til Høyre:	14
3.4 Idrett og frivillighet:	14
3.5 Kirke, tro og livssyn:	15
4. FAMILIE OG BARN	16
4.1 For å styrke familiene til Høyre:	16
4.2 For å få god kvalitet i barnehagetilbuddet og økt valgfrihet for foreldrene til Høyre:	16
4.3 For å sikre barn som utsettes for omsorgssvikt den tryggheten de fortjener til Høyre:	18
5. ARBEIDSLIV OG NÆRINGSILIV	20
5.1 For å styrke norsk konkurransesveve til Høyre:	22
5.2 For å gjøre det mer lønnsomt å jobbe til Høyre:	22
5.3 For å gjøre det lettere å drive bedrifter og å skape nye arbeidsplasser til Høyre:	22
5.4 For å få god og aktiv konkurranse i markeder til Høyre:	23
5.5 Selverdemokrati og maktspredding:	23
5.6 Fiskeri og havbruk:	24
5.7 Jordbruk og skogbruk:	25
5.8 Reiseliv:	26
5.9 Maritimte næringer:	27
5.10 Petroleumsnæringen:	27
5.11 Kunnskapsbaserte og tjenesteytende næringer:	28
6. SAMFERDSEL	30
6.1 For å sikre bedre veier til Høyre:	31
6.2 For å sikre bedre kollektivtransport og transportårer til Høyre:	32
7. NY SJANSE	34
7.1 For å gi flest mulig en ny sjanse til å komme tilbake i arbeidslivet til Høyre:	35
7.2 For å redusere sykefraværet til Høyre:	36
7.3 For å styrke voksnes basiskompetanse til Høyre:	36

7.4 Trygghet for pensjonene:	36
7.5 Fattigdom:	37
8. HELSE OG OMSORG	38
8.1 For å styrke helsestilbuddet til Høyre:	40
8.2 For å styrke kvaliteten i helsetjenesten til Høyre:	41
8.3 For å gi pasientene raskere helsehjelp og flere valgmuligheter til Høyre:	41
8.4 For å styrke det psykiske helsevernet til Høyre:	41
8.5 For å gi flere hjelpe til å mestre hverdag og jobb til Høyre:	42
8.6 For å redusere omfanget av rusproblemer til Høyre:	42
8.7 For å styrke folkehelsearbeidet til Høyre:	42
8.8 For å sikre bedre styring i helsesektoren til Høyre:	42
8.9 Omsorg:	42
8.10 Gen- og bioteknologi:	44
9. TRYGGE LOKALSAMFUNN	46
9.1 For å sikre et bedre politi til Høyre:	48
9.2 For å bekjempe kriminalitet til Høyre:	48
9.3 For å bidra til forebygging, forbedring og bekjempelse tilbakefall til Høyre:	49
9.4 For å sikre personvern og ytringsfrihet til Høyre:	50
10. EN MODERNE OFFENTLIG SEKTOR	52
10.1 For å gjøre det offentlige velferdstilbuddet bedre til Høyre:	54
10.2 For å styrke kommunene til Høyre:	54
10.3 For å gjøre offentlig sektor til en bedre arbeidsplass til Høyre:	55
10.4 Valgordningen:	56
11. URFOLK OG MINORITETER	57
12. ET INKLUDERENDE SAMFUNN	58
12.1 For å sikre en bedre integrering til Høyre:	59
12.2 For å bekjempe diskriminering til Høyre:	60
13. NORGE I VERDEN	62
13.1 For å trygge norske interesser til Høyre:	63
13.2 For å utvikle nordområdene til Høyre:	64
13.3 For å bidra til vekst og utvikling i fattige land til Høyre:	64
13.4 Flyktningpolitikk og humanitær bistand:	64
13.5 Forsvarspolitikk:	65
13.6 En aktiv miljø- og klimapolitikk:	67
13.7 For å bekjempe menneskeskapte klimaendringer til Høyre:	69
13.8 Mer og renere energi:	69

1. MULIGHETER FOR ALLE

 Norge er et godt land å bo i. Gjennom generasjoner er landet skritt for skritt blitt utviklet og formet. Det setter oss i takknemlighetsgjeld overfor tidligere generasjoner, men gir oss også en forpliktelse overfor dem som kommer etter oss.

Enkeltmenneskers innsats i hverdagen, som yrkesaktive, som familiemedlemmer og som aktive samfunnssamtakere, har bidratt til å forme et samfunn som verden rundt oss ser på som et av verdens beste å bo i.

Høyre fører en politikk som gir alle mennesker muligheten til å delta. Med Høyre skal enkeltmenneskers, familiers og lokalsamfunns frihet til selv å bestemme bli større. Høyre vil sette grenser for politikken og tydeliggjøre det personlige ansvar.

Staten skal være sterkt, pålitelig og tilgjengelig på sine kjerneområder. Men staten må ikke bli så altomfattende at den mister evnen til virkelig å hjelpe dem som trenger den mest. Staten må heller ikke bli så stor at den stjeler menneskers mulighet til å stå på egne ben eller bryter ned friheten til selv å velge hvordan man vil leve sitt liv.

Alle mennesker skal respekteres og behandles som likeverdige, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, funksjonsdyktighet eller legning. Høyre vil arbeide for likestilling i hele samfunnet.

Vår overbevisning er at mennesker som har tro på egne krefter, vil skape et bedre, varmere og mer bærekraftig samfunn enn et samfunn der mennesker gjøres avhengige av politikernes og byråkratiets velvilje. Det er enkeltmenneskers kraft og evne til å tenke nytt som vil løse utfordringer vi står overfor,

som f.eks. klima- og miljøproblemene. Høyre vil aktivt arbeide for tiltak som kan dempe de menneskeskapte klimaendringene.

Høyre legger til grunn at verdier må skapes før de fordeles, og mener en langsigtig og ansvarlig politikk er avgjørende for å trygge fremtidig verdiskaping og velferd.

Høyre vil derfor føre en skolepolitikk som gir alle elever mulighet til å utvikle sine evner og setter dem i stand til å møte videre utdanning og arbeidsliv, en velferdspolitikk som gir langt flere en ny sjanse til å gå fra trygd over til å leve av egen inntekt, og en skatte- og avgiftspolitikk som gjør det lønnsomt å arbeide og å skape.

Høyre vil løse fremtidens utfordringer gjennom en kunnskapspolitikk med vekt på kvalitet og basisferdigheter. Ved å satse på forskning og innovasjon, og ved å føre en langsigtig og forsvarlig økonomisk politikk, vil Høyre trygge arbeidsplasser og gi grobunn for nye bedrifter.

Høyre mener velferden best trygges gjennom et variert nærings- og arbeidsliv med spredt eierskap. Høyre vil føre en politikk som styrker selveierdemokratiet og sikrer en god spredning av makt.

Gjennom generasjoner har Norge nytt godt av en åpen og fri handel. Globalisering gir oss nye utfordringer, men er i hovedsak positiv både for Norge og for verdens fattige.

2. SKOLE, FORSKNING OG UTDANNING

 Høyres mål er at Norge skal ha verdens beste skole. Det viktigste er en økt satsing på lesing, skriving og regning og å løfte lærernes kompetanse og styrke skoleledelsen.

En god skole er nøkkelen for å sikre barn og ungdom de beste muligheter for et aktivt og selvstendig liv. Det er mye bra i norsk skole som må tas vare på, men samtidig oppnår ikke norsk skole så gode resultater som innssatsen i form av penger og lærerkrefter skulle tilsi. Det er en alvorlig utfordring både for enkeltmennesker og for samfunnet, særlig når så mange land satser sterkt på kunnskap.

Høyre vil derfor ha en skole som legger sterkere vekt på kunnskap og grunnleggende ferdigheter. Målet er at ingen elev skal gå ut av grunnskolen uten å ha tilstrekkelige ferdigheter i lesing, skriving og regning.

Oppdragelsen er foreldrenes ansvar, og det er viktig å anerkjenne foreldrenes rolle i opplæringen og å sikre et tett samarbeid mellom hjem og skole. En skole med krav og kvalitet bidrar til å redusere sosiale ulikheter i samfunnet.

Høyre vil ha en skole som sikrer alle barn et best mulig utgangspunkt for videre skolegang og for å kunne delta for fullt både i samfunnet og arbeidslivet. For Høyre er det viktig med skoleforberedende tiltak som bidrar til at alle barn kan begynne å lære fra første skoledag. Høyre vil dessuten ha nasjonale prøver som legger til rette for en bedre individuell oppfølging og bedre innsikt i skolens resultater.

Høyre vil gi skolene frihet til å utvikle seg faglig og pedagogisk innenfor ansvarlige rammer. Politikere på nasjonalt og lokalt nivå skal sette mål for kvaliteten i skolen og for hva elevene skal lære, men ikke bestemme hvordan elevene skal lære.

En bedre skole krever en sterkere satsing på lærerne. Dyktige og engasjerte lærere er grunnlaget for en enda bedre skole, og målet må være å styrke respekten for læreryrket. Lærerens autoritet må styrkes for å sikre ro og bedre læringsmiljø i klasserommet. Høyre vil satse på en bedre lærerutdanning og en obligatorisk og systematisk etter- og videreutdanning for lærere.

En god skolegang er blitt mer avgjørende enn før, ikke minst fordi jobber som tidligere stilte få krav til formell kompetanse, i dag er mer krevende. Da blir det ekstra alvorlig at så mange som en tredel av elevene slutter i videregående skole uten å fullføre eller bestå. Høyre vil derfor iverksette tiltak for å hindre frafall. De som ikke fullfører ungdoms- eller videregående skole, skal få en systematisk oppfølging for å bli integrerte i arbeidslivet.

Høyre vil sikre at skolen i sterkere grad blir tilpasset den enkelte elev og student, ikke minst med tanke på dem som på grunn av funksjonsnedsettelse behøver spesiell tilrettelegging.

Høyre mener det er et spesielt stort behov for å styrke elevers og studenters interesse for realfag og språkfag. Lav interesse for realfag er negativt både for norsk forskning og næringsliv, og dermed på sikt også for norsk velferd. Høyre vil føre en politikk som styrker språk- og realfagene i skolen, og dermed legge grunnlaget bl.a. for at flere vil studere og forske innen disse fagene.

Russetiden er en feiring av at 13 års skolegang er over. Høyre mener derfor at eksamen skal være unnagjort før russetiden.

Det er viktig for Norge at våre universiteter og høyskoler holder en høy internasjonal standard. Høyre vil derfor videreføre vår politikk for en sterk satsing på forskning og høyere utdanning. Målet om økt forskningsinnsats må opprettholdes og konkretiseres ytterligere. Universiteter og høyskoler har et samfunnsansvar som også inkluderer å samarbeide tett med arbeids- og næringslivet.

2.1 FOR Å SIKRE EN BEDRE BARNE- OG UNGDOMSSKOLE VIL HØYRE:

- styrke undervisningen i lesing, skriving, regning og engelsk.
- innføre obligatorisk kartlegging av grunnleggende ferdigheter, først og fremst med hensyn til språk, ved fireårskontrollen i hele landet, og gi språkstimuleringstilbud og annen oppfølging der det er nødvendig. Tilbuddet må også gjelde barn som ikke går i barnehage.
- i forbindelse med skolestart kartlegge elevens grunnleggende ferdigheter slik at det tidlig kan iverksettes nye tiltak for å sikre at alle barn starter skolegangen med et godt utgangspunkt, og la dette være grunnlag for undervisning som er tilpasset elevenes ferdighetsnivå fra første trinn.
- stille strengere krav til orden og oppførsel for å hindre at uro ødelegger undervisningen.
- sikre skolene muligheten til bortvisning eller andre sanksjoner for elever som forstyrre undervisningen.
- gjeninnføre fravær på vitnemålet fra grunnskolen.
- forsvara karakterenes plass i skolen, samt innføre karakterer fra 5. trinn.
- videreføre nasjonale prøver og sikre åpenhet om resultatene bl.a. gjennom en videregående utvikling av nettportalen Skoleporten.

- at hver kommune skal gi et tilbud om leksehjelp og at det bør komme tilbud om frivillig sommerskole over hele landet.
- legge opp til bedre kvalitet i skolefritidsordningen (SFO) og la idretten og andre få tilgang der.
- innføre et praktisk rettet, obligatorisk 2. fremmedspråk for alle elever på ungdomstrinnet. Skoler som ønsker og har kompetanse til det, skal oppmuntres til å innføre dette allerede fra barnetrinnet.
- opprette finansieringsordninger for kommuner og skoler som vil etablere spesialiserte programmer for undervisning i f.eks. kinesisk eller russisk i ungdomsskolen.
- innføre krav om skolelederkompetanse for å kunne jobbe som rektor.
- styrke arbeidet mot mobbing med konkrete tiltak og konkrete mål.
- gradvis utvide timetallet i takt med at skolen får et tilstrekkelig antall kvalifiserte lærere – målet er å øke det ukentlige timetallet på barnetrinnet til 30 timer.
- legge til rette for at foreldrene skal ha muligheten til å kunne foreta et aktivt skolevalg i grunnskolen også uavhengig av kommunegrensene.
- gi skolene større lokal handlefrihet innenfor gratisprinsippet for å gjøre det mulig å ha leirskoler, skoleturer og sosiale arrangementer i skolens regi.
- styrke de regionale Vitensentrene for tidligere å få elever interessert i realfag.

2.2 FOR Å GJENREISE LÆRERENS AUTORITET VIL HØYRE:

- gjennomføre en rekrutteringsplan for å gjøre læreryrket til et mer attraktivt yrkesvalg for ungdom.

- styrke etter- og videreutdanningstilboret ved å gjøre det obligatorisk og systematisk.
- innføre en godkjenningsordning for lærere knyttet til kompetanseheving gjennom systematisk etterutdanning. En slik godkjenning vil være en forutsetning for å få fast ansettelse som lærer i skoleverket.
- heve opptakskravene til allmennlærerutdanningene.
- i løpet av perioden omgjøre dagens allmennlærerutdanning til en femårig mastergradsutdanning hvor ett års lønnet praksis inngår i utdanningen.
- innføre seniortiltak for å få eldre lærere til å stå lengre i arbeid, f.eks. gjennom økonomiske bonusordninger og redusert undervisningstid kombinert med veiledningsarbeid for yngre lærere.
- gjøre det lettere å få godkjent realkompetanse eller annen høyere utdanning som grunnlag for å jobbe som lærer.
- at lærere skal ha faglig fordypning i fagene de underviser i.
- innføre en rett og en plikt til veiledning for nyutdannede lærere.
- gi rektor utvidet myndighet til å avlonne lærere individuelt.
- arbeide for et mer tilpasset og differensiert undervisningstilbud innenfor yrkesfaglige utdanningsprogram.
- åpne for bransjedrevne opplæringsløp i samarbeid med offentlige skoler i yrkesfaglige utdanningsprogram.
- åpne for at flere kommuner skal kunne drive videregående skoler også før fylkeskommunen blir nedlagt.
- oppheve aldersgrensen for rett til videregående opplæring.
- innføre valgfri skriftlig sidemålsundervisning.
- innføre en lovfestet rett til fritt, karakterbasert skolevalg i videregående skoler, også på tvers av fylkesgrensene.
- tillate at det kan opprettes friskoler dersom disse oppfyller kvalitetskravene, samt at disse skal kunne motta offentlig støtte slik at elever kan tas opp uavhengig av familiens økonomi.
- stimulere til gründerånd og kunnskap om næringslivet gjennom bl.a. Ungt Entreprenørskap, ordninger som Tekniske og allmenne fag og tettere kontakt mellom skole og næringsliv.
- styrke ordningen og øke lærlingtilskuddet øremerket små og verneverdig håndverksfag.
- fjerne arbeidsgiveravgiften for læringer for å øke antallet lærlingsplasser.
- gi elever som har oppnådd grunnkompetanse, muligheten til å fortsette i et ordinært løp på videregående skole frem til fagbrev.
- åpne for at elever kan gjennomføre videregående opplæring på kortere tid.
- opprette spesialiserte videregående skoler for f.eks. teknologi og språk etter mønster av toppidrettsgymnasene.
- utvikle et system med anonym retting av prøver, som ikke går på bekostning av lærers individuelle tilbakemelding og oppfølging av elevene.
- innføre en ordning der russetiden starter

den 17. mai og hvor alle eksamener skal være unnagjort før dette.

2.4 HØYERE UTDANNING, FORSKNING OG UTVIKLING

Høyres mål er å sikre langsiktige rammebetingelser for høyere utdanning, forskning og utvikling. Det viktigste er å satse på forskning og innovasjon som gjør nærings- og samfunnslivet bedre i stand til å møte utfordringene i det 21. århundre.

Det er av stor betydning å investere tilstrekkelig i kunnskap og forskning for å sikre den verdiskapingen som skal til for å trygge vår fremtidige velferd.

Forskning bidrar imidlertid bare til vår felles kunnskapsbase dersom kvaliteten er høy. Norsk forskning må derfor holde høy internasjonal kvalitet. Høyre vil arbeide for en bred, nasjonal konkurranse om forskningsmidler og vil unngå regionale finansieringsordninger.

Universitetene, høyskolene og forskningsinstitusjonene er av avgjørende betydning i kunnskapssamfunnet. Sterke forskningsmiljøer er både en forutsetning for å utvide menneskelig erkjennelse og for å videreforske et konkurransedyktig næringsliv. Sterke nasjonale forskningsmiljøer bidrar også til at både utenlandske bedrifter og forskere finner det interessant å etablere seg i Norge.

Høyre vil styrke universitetene og høyskolene slik at de får en større evne og kraft til å omstille seg raskt for å dekke samfunnets og næringslivets behov. Høyre vil koncentrere forskningsinnsatsen slik at de miljøene vi bygger opp, kan bli verdensledende på sine områder. Høyre vil arbeide for langsiktige, bindende rammebetingelser for forskning for å sikre at både institusjoner og bedrifter kan

tenke langsiktig når de investerer i forskning.

Høyre vil arbeide for ytterligere internasjonalisering av norsk forskning, både gjennom aktiv deltagelse i EUs forskningssamarbeid og gjennom utvikling av programsamarbeid med ledende forskningsnasjoner.

2.5 FOR Å STYRKE HØYERE UTDANNING VIL HØYRE:

- investere mer i høyere utdanning bl.a. ved å øke basisbevilgningene til utdanningsinstitusjonene.
- at finansieringssystemet skal sikre et mangfoldig og faglig sterkt utdanningstilbud, kvalitet på forskningen og inneholde incitaver som bidrar til samarbeid mellom institusjoner i Norge eller utlandet.
- satse på utvikling av fremragende studietilbud gjennom å utnytte vitenskapelige spisskompetansemiljøer etter modell av Sentre for fremragende forskning.
- sikre en arbeidsdeling mellom universiteter og høyskoler som ivaretar behovet for faglig styrke ved den enkelte institusjon.
- beholde de tekniske fagskolene og utrede et finansieringssystem som sikrer statlig finansiering av flere fagskoler.
- ha en studiefinansiering som sikrer alle med evner og interesser muligheten til å ta en høyere utdanning.
- utvide studiestøtten til å dekke elleve måneder av året.
- heve inntektstakket for studenter.
- gi studenter bedre forutsetninger for å fullføre på normert tid ved å øke stipendandelen av studiestøtten i slutten av studiet.
- innføre studiestøtte til førsteåret av bachelorstudier i ikke-vestlige land og til freshmanåret av studier i USA.

• fjerne kostnadsrammen for bygging av studentboliger og prioritere studentboligbygging i pressområder.

- legge til rette for at også private aktører kan få bygge og drifta studentboliger med statlig delfinansiering.
- åpne for flere veier fra yrkesfag og fagbrev til høyere utdanning.
- vurdere å endre studiestøttesystemet for studenter ved offentlig godkjente private institusjoner slik at deler av tilleggsrånet som gis til studieavgifter, kan gjøres om til stipend der som eksamen er bestått innen normert tid.
- øke antall studieplasser for å møte voksende ungdomskull.
- innføre en ordning med stipendiater og etter- og videreutdanning i verneverdig håndverksfag.
- videreføre dagens kvantitative kriterier for å kunne bli universitet, men legge tydeligere vekt på faglig innhold og kvalitet.
- styrke NOKUTs (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) mulighet til å kvalitetstkontrollere og forbedre utdanninger og institusjoner.
- gjøre NOKUTs resultater lettere tilgjengelige og synlige for offentligheten.
- sikre en studiefinansiering som gir studenter et reelt valg mellom offentlige og private utdanningsinstitusjoner.
- la de institusjonene som ønsker det, ha selvstendige opptakskrav.

2.6 FOR Å STYRKE FORSKNINGSINNSATSEN VIL HØYRE:

- stå fast på målet om at tre prosent av bruttonasjonalproduktet skal gå til forskningsformål.

• styrke grunnforskningen.

• sikre at avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping, i tråd med intensjonene for fondet, brukes til langsiktige forskningsinvesteringer.

• stimulere til mer forskning i næringslivet og sterkere samhandling mellom akademia og næringsliv gjennom bl.a. å styrke Skatte-FUNN-ordningen.

• øke antallet rekrutteringsstillinger og gjennomgå arbeidsvilkårene for forskere for å sikre rekruttering til og stabilitet i forskerstillinger.

• etablere et fond for vitenskapelig utstyr for å sikre tilstrekkelig finansiering av vitenskapelig infrastruktur.

• arbeide for en sterkere internasjonalisering av norsk forskning.

• styrke arbeidet for at norsk næringsliv og norske forskningsmiljøer får mulighet til å delta i europeiske forskningsprosjekter.

• utvide gaveforsterkningsordningen.

• etablere en ordning med hurtigspor for behandling av søknader om oppholds- og arbeidstillatelse for utenlandske forskere.

• etablere en statlig stipendieordning for forskere som for en periode har mulighet til å forske og undervise ved fremragende utenlandske institusjoner.

• i forbindelse med Norges ratifisering av UNESCOs konvensjon om immateriell kulturarv, etablere et nasjonalt senter for å forvalte og styrke denne delen av kulturarven.

• styrke investeringene i infrastruktur ved universiteter og høyskoler, bl.a. laboratorier og undervisningslokaler.

3. KUNST, KULTUR, SPRÅK OG MEDIER

 Høyres mål er et fritt og mangfoldig kunst- og kulturliv. Det viktigste er å frigjøre kulturlivet fra statlig overstyring, styrke kulturarven, innføre prinsippet om åpne nett og sikre mediemangfoldet.

Kultur og språk er grunnlaget for identitet og tilhørighet, men også viktig for å forstå andres kultur og religion. Høyre ønsker et mangfoldig og variert kulturliv hvor flest mulig får anledning til å delta og bidra. Målet er at norske kulturutøvere skal kunne hevde seg i verdensklassen. Høyre vil føre en politikk som tar vare på og utvikler norsk språk.

Kunst og kultur har en egenverdi, og er et av de områdene i samfunnet hvor markedet ikke er tilstrekkelig. Det offentlige må derfor spille en viktig rolle i arbeidet for å sikre et levende kulturliv. Samtidig er Høyre sterkt imot at kulturlivets mangfold, frihet og nyskaping skal bli hemmet av politikeres og byråkraters styring.

Høyre mener det er viktig med mer mangfold også i finansiering og vurdering av kulturaktiviteter. Det bør derfor etableres en kultur- og næringslivsorganisasjon som har kompetanse til å forvalte en blanding av offentlige og private midler til finansiering av kulturlivet. En slik organisasjon vil utgjøre et viktig tillegg til Kulturrådet.

Kunst og kultur er viktige forutsetninger for individets opplevelse av kvalitet i livet. Høyre vil derfor gi mennesker med psykiske lidelser inspirasjon gjennom deltagelse i kunst- og kulturprosjekter.

Det er viktig å sikre et godt kulturskoletilbud i kommunene. Høyre vil derfor legge til rette for samarbeid med andre kulturaktører.

Høyre ønsker å satse på utvikling av kulturbaserte næringer. Kulturnæringene er en

viktig del av verdiskaping og utvikling, og det har i de siste årene vært en økt interesse for næringspotensialet i kultursektoren. Kulturnæringene har også stor betydning for utvikling av reiseliv. Høyre ønsker derfor en offensiv satsing på kulturnæringene.

Vern av historiske minnesmerker og kulturområder og ivaretakelse av gamle håndverksfag, folkemusikk og folkedans er viktig for å forstå norsk kultur og historie. Høyre mener nasjonale institusjoner, museer og biblioteker står i en særstilling som forvalter av kulturarven. Samtidig spiller også de lokale og regionale institusjonene en viktig rolle.

Mediepolitikken er avgjørende for å sikre ytringsfriheten og en bred offentlig debatt, men også helt sentral i det å forvalte og utvikle språket og den kulturelle tilhørigheten. Vi vil være tjent med et samfunn hvor riksmedier og regionale og lokale medier til sammen gir et bredt, rikt og mangfoldig medietilbud.

Tiden er overmoden for å se på nye løsninger som er tilpasset vår tid og ny teknologi, og som sikrer konkurranse og større mulighet for nye etableringer. Mangfoldet i mediebransjen må sikres gjennom åpne nettsteder hvor de som lager innhold, ikke blir «silt ut» av netteierne.

3.1 FOR Å UTVIKLE MANGFOLDIG OG UAVHENGIG KULTUR OG FOR Å STYRKE NORSK SPRÅK VIL HØYRE:

- styrke mangfoldet i kulturlivet gjennom å bidra til å bygge opp en sterk kultur- og næringslivsorganisasjon.

- satse mer offensivt på utvikling av kulturbaserte næringer.
- beholde og videreutvikle begge målformene.
- at Norsk språkråd skal støtte både bokmål og nynorsk som selvstendige målformer.
- legge til rette for skatteincentiver som kan utløse direkte gaver og opprettelse av private fond og stiftelser.
- at statlige tilskuddsordninger skal administreres på avstand fra Kulturdepartementet, slik intensjonen var med Norsk kulturråd.
- styrke fagmiljøene også utenfor Oslo, som bl.a. regionale filmfond, nettverk for scenekunst og operanettverket.
- redusere antallet statlig oppnevnte styremedlemmer i kulturinstitusjonene.
- styrke de frie gruppene og ensemblene.
- styrke norske utdanningstilbud innen kunst og kultur.

3.2 FOR Å TA VARE PÅ KULTURARVEN VIL HØYRE:

- støtte våre bærende nasjonale kulturinstitusjoner.
- styrke Kulturminnefondet.
- at det offentlige skal påta seg en større andel av kostnadene når det stilles krav om utgravninger og undersøkelser.
- at eiere som får bruksverdien redusert som følge av fredning, skal få økonomisk erstatning.
- gi skattemessige fradragsmuligheter på restaureringskostnader av fredede bygninger.
- gi fritak fra eiendomsskatt på fredede bygninger.
- at boklån fortsatt skal være gratis.
- gjøre et løft for digitaliseringen av museumsfeltet og de offentlige og private arkivene, og i større grad ta teknologi i bruk til digitalisering, lagring, spredning og formidling.
- fullføre ABM-reformen (arkiv, bibliotek og museum), med særlig vekt på å ivareta landets arkiver og å få bygget ut et godt sommønst biblotekvesen.

- sikre et desentralisert kulturliv ved å opprette og støtte knutepunktinstitusjoner og regionale sentre.

3.3 FOR Å SIKRE MEDIEMANGFOLD VIL HØYRE:

- lempe på medieeierskapslovens bestemmelser, særlig med hensyn til lokale og regionale begrensninger.
- avskaffe TV-lisenzen og la NRKs allmennkringkasterrolle finansieres over statsbudsjettet.
- vurdere å åpne for at alle tilbydere av ulike typer medier (Internett, TV og telefon) skal få samme rett til å levere til alle husstander i et hvilket som helst nett, uavhengig av hvem som eier nettet.
- videreføre digitaliseringen på medieområdet.
- la Konkurransetilsynet ivareta kontrollen med konkurransen i mediebransjen og avvikle Medietilsynet.
- sikre opphavsrettigheter til åndsverk. Allmennhetens interesse i å utnytte verk uten kompensasjon må ikke trekkes så langt at det fører til stagnasjon i utviklingen av nye verk og ny kunst.
- tillate politisk reklame i TV.
- legge om og redusere pressestøtten.

3.4 IDRETT OG FRIVILLIGHET:

Høyres mål er en sterk og uavhengig frivillig sektor som kan utgjøre et tredje tyngdepunkt og alternativ til både markedet og den politiske styringen. Det viktigste er å styrke frivillige organisasjons inntektsgrunnlag og å bekjempe politisering og byråkratisering.

Norge har rundt 115 000 foreninger og organisasjoner. Arbeidet som skjer i de frivillige organisasjonene, har en stor egenverdi, men er også svært samfunnsnyttig. Det er avgjørende at det frivillige arbeidet ikke byråkratiseres og underlegges politisk styring. Finansiering av det frivillige arbeidet må

bygge opp under organisasjons uavhengighet og styrke bredden. Høyre vil ikke knytte bevilgninger til bestemte politiske formål.

Organisert idrett og fysisk aktivitet er et stort og viktig fellesskap i samfunnet. I tillegg til det bidraget idretten gir til folkehelsen, er den også en arena for å skape likeverd, toleranse, forståelse og respekt. Høyre mener det offentlige skal bære hovedansvaret for investeringer i baner og anlegg som sikrer breddeidretten og tilbuddet til barn og unge.

For å styrke idretten og frivillig sektor vil Høyre:

- fjerne skatten på frivillighet ved å ta bort momsplikten for frivillige organisasjoner.
- gjennomgå vilkårene for frivillig virksomhet for å se på de økonomiske rammebetegnelsene og hindre byråkratisering og politisering.
- øke skattefradraget på gaver til frivillige organisasjoner og utvide ordningen til også å omfatte lokale organisasjoner og prosjekter.
- legge til rette for at frivillige organisasjoner kan overta offentlige oppgaver der det er fordelaktig.
- gjøre det enklere for trygdede å delta i ulønnet frivillig arbeid.
- samordne rammevilkårene for statlige og private lotterier for å skape like konkurranseskivkår.
- avvikle Norsk Tippings skrapelodd og overlate dette markedet til de frivillige organisasjonene.
- åpne Norsk Tippings kommisjonærnett for andre frivillige organisasjoner.
- sikre at inntektene fra alle typer pengespill i Norge tilfaller ideelle formål.
- gå kritisk gjennom den ordningen som er blitt etablert for spilleautomater.
- gi kommunene rett til å reservere seg mot utsetting av spilleautomater fra Norsk Tipping.
- utarbeide en handlingsplan for å ta igjen ettersporet på bygging av idrettsanlegg.

3.5 KIRKE, TRO OG LIVSSYN:

Høyres mål er at alle skal få utøve sin tro og sitt livssyn fritt og åpent. Det viktigste er å styrke Kirkens og andre tros- og livssynssamfunns rett til å styre seg selv.

Høyre støtter opp om religiøst mangfold, og legger til grunn at alle tros- og livssynssamfunn skal respekteres. Høyres politikk bygger på en kristen og humanistisk kulturarv, men tro er et personlig anliggende. Staten skal ikke ha en religion.

Høyre vil derfor endre forholdet mellom kirke og stat ved å løse opp Kirkens grunnlovstilknytning. Den norske kirke vil likevel ha en særstilling i det norske samfunn. Staten må ha respekt både for Kirken og andre tros- og livssynssamfunn og aldri instruere dem om forvaltningen av troen.

Ekteskapet er en samfunnsordning som gir rettigheter og plikter i samsvar med norsk lov. Selve inngåelsen av ekteskapet kan skje i en borgerlig eller religiøs ramme. Høyre vil få gjennomført en vurdering av om alle ekteskap bør inngås borgerlig. De som ønsker det, bør i tillegg få en kirkelig eller religiøs velsignelse av ekteskapet i Den norsk kirke eller et annet trossamfunn.

For å støtte Kirken og andre trossamfunn vil Høyre:

- videreføre støtten til trosopplæring.
- at staten skal ta et medansvar for vedlikehold av kirkebygg av nasjonal betydning.
- sikre et tilstrekkelig antall prestestillinger i Kirken.
- sikre midler til å bygge opp under det demokratiet som ligger i den nylig vedtatt kirkeordningen.
- holde fast ved at Opplysningsvesenets fond (OVF), som bestyrer Kirkens eiendommer, er Den norske kirkes fond. Fondet må ikke tappes av staten.
- videreføre medlemsstøtten til tros- og livssynssamfunn.

4. FAMILIE OG BARN

 Høyres mål er å styrke familiene for å sikre en trygg oppvekst for barn. Det viktigste er å øke familienes valgfrihet og kvaliteten i barnehagene.

Høyre legger til grunn at familien er den viktigste byggesteinen i samfunnet, uansett hvilken form den enkelte familie måtte ha. Jo sterkere familiene er, desto sterkere vil også samfunnet være. Høyre vil forsøre foreldrerettet, og mener det er en selvfølge at barn først og fremst er foreldrenes ansvar.

Høyre vil derfor føre en politikk som styrker familiene og gir dem størst mulig frihet til selv å bestemme hvordan de vil organisere sin hverdag. Offentlige ordninger skal ikke utførnes for å påtvinge familier bestemte løsninger, men tvert imot sikre størst mulig valgfrihet.

Barnehager er et viktig bidrag for å sikre valgfriheten for foreldrene. Høyre mener det må føres en politikk som styrker kvaliteten på barnehagetilbuddet og som gir et mer mangfoldig og fleksibelt tilbud.

Høyre mener permisjons- og trygdeordninger knyttet til svangerskap, fødsel/adopsjon og omsorg bør innrettes slik at det blir enklere for kvinner å føde flere barn og å få barn på et tidligere tidspunkt i livet. Høyre vil derfor prioritere forbedringer i engangsstønaden og opptjening av selvstendige rettigheter for fedre.

Selv om de fleste barn opplever familien som en trygg ramme om sitt liv, er det dessverre ikke alle barn og unge som opplever den tryggheten de behøver og fortjener. Høyre mener i slike tilfeller at barns rett til en trygg oppvekst må gå foran hensynet til foreldrenes rett til samvær med barna. Høyre vil styrke bistanden til barn som utsettes for omsorgsvikt og mishandling.

Familier til barn med alvorlige funksjonsnedsettelser må sikres ordninger som sørger for at de kan mestre og styre sin egen hverdag best mulig.

4.1 FOR Å STYRKE FAMILIENE VIL HØYRE:

- gi rett til foreldrepenge uavhengig av 6-månedersregelen når barn fødes innen ett år etter utløp av permisjonstiden for forrige barn.
- sikre begge foreldrene selvstendig opptjeningsrett til permisjonstiden de selv tar ut.
- at foreldre skal stå fritt til å dele permisjontiden mellom seg etter eget ønske.
- videreføre kontantstøtten for å sikre foreldrenes valgfrihet.
- gi økt barnetrygd for barnerike familier.
- gi mottakere av omsorgslønn samme rett som andre lønnsmottakere til pensjonspoeng, dagpenger og trygdeytelser.

4.2 FOR Å FÅ GOD KVALITET I BARNEHAGETILBUDET OG ØKT VALGFRIHET FOR FORELDRENENE VIL HØYRE:

- at kvaliteten i barnehagene skal være god og det pedagogiske tilbuddet utvikles.
- utdanne flere pedagoger til barnehagene med sikte på å øke pedagogtetetheten.
- føre en politikk for mer varierte og mangfoldige barnehagetilbud.
- gi barnehagene frihet til å kunne tilby tilleggstjenester og aktiviteter mot en økning i foreldrebetalingen.
- lovfeste og sikre en reell likebehandling av offentlige og private barnehager gjennom kommunal stykkprisfinansiering.

- stimulere til økt privat barnehagebygging ved å fjerne maksprisordningen.
- innføre obligatorisk kartlegging av grunnleggende ferdigheter, først og fremst med hensyn til språk, ved fireårskontrollen i hele landet, og gi språkstimuleringsstilbud og annen oppfølging der det er nødvendig. Tilbuddet må også gjelde barn som ikke går i barnehage.
- i forbindelse med skolesstart kartlegge elevens grunnleggende ferdigheter slik at det tidlig kan iverksettes nye tiltak for å sikre at alle barn starter skolegangen med et godt utgangspunkt, og la dette være grunnlag for undervisning som er tilpasset elevenes ferdighetsnivå fra første trinn.

4.3 FOR Å SIKRE BARN SOM UTSETTES FOR OMSORGSSVIKT DEN TRYGGHETEN DE FORTJENER, VIL HØYRE:

- ha et tettere samarbeid mellom barnevern, barnehage, skole, politi og arbeids- og velferdsetaten (NAV).
- sikre full åpenhet om barneverntilbuds innhold, kvalitet og pris.
- styrke forskningsinnsatsen om barnevernets virksomhet.
- legge bedre til rette for etter- og videregutdanning for barnevernsansatte.
- styrke støtteapparatet for fosterfamilier som tar ansvar for barn og unge med særskilte behov.
- utrede en ordning med rett til pensjonspenger for godtgjørelse til fosterforeldre i tråd med hva andre arbeidstakere har, når forhold rundt fosterbarnet fører til at de må tre ut av arbeidslivet eller ikke kan gå inn i arbeidslivet.
- endre reglene om rett til ettervern for å sikre at flere barnevernsbarn får god oppfølging i tråd med egne ønsker og behov etter fylte 18 og frem til fylte 23 år.
- sikre bedre sammenheng i barnevernstilbuddet slik at barn slipper å bli kasteballer i systemet.
- legge til rette for et mangfold av barnevernstilbud ved hjelp av stabile og gode rammevilkår også for private tilbud, og styrke kvalitetskontrollen ved barnevernsinstitusjonene.
- åpne for at kommuner som ønsker det, fortrinnsvis gjennom et interkommunalt samarbeid, kan overta det ansvaret staten i dag har for spesialiserte barnevernstjenester.
- gjøre ordningen med Barnehus mer tilgjengelig og landsomfattende.
- endre barnevernsloven slik at det kan iverksettes sanksjoner overfor barn i barnevernets varetekts når særlige grunner tilskjer det.
- øke kompetansen til ansatte i skoler, barnehager og helsestasjoner for bedre å kunne avdekke mulige overgrep eller omsorgssvikt.
- sikre gode kontrollrutiner ved barnevernsinstitusjonene.

5. ARBEIDSLIV OG NÆRINGSLIV

 Høyres mål er et variert og lønnsomt næringsliv som trygger velferden og gir sikre og interessante jobber. Det viktigste er å senke skatteregningen og å skape optimisme gjennom å legge til rette for trygge arbeidsplasser og nye bedrifter.

Høyre vil føre en skattpolitikk som gjør det mer lønnsomt for alle å arbeide. Høyre legger spesielt stor vekt på å gjøre det mer lønnsomt å jobbe for dem med lav og vanlig inntekt og å redusere skatten for dem som sier ja til å jobbe overtid.

For Høyre er målet at alle som ønsker å arbeide, skal få anledning til det. Arbeid er grunnlaget for velferd, trygghet og selvstendighet. Høyre vil derfor føre en politikk som trygger arbeidsplassene og som gjør det lettare å skape nye arbeidsplasser. Selv om det på lang sikt og i enkelte sektoren vil være behov for arbeidskraft, vil arbeidsledighet i perioder også være et problem i Norge. For Høyre er en aktiv næringspolitikk et avgjørende virkemiddel for å trygge jobber og å sikre dem som står utenfor arbeidslivet, en ny sjanse til å komme i arbeid.

Økonomisk vekst er avgjørende for å kunne videreforske velferdssamfunnet. Høyre vil derfor føre en dynamisk skattpolitikk med lavere skatt på lønnsinntekter og på arbeidsplasser for å stimulere veksten i økonomien.

Norsk næringsliv kan ikke bli konkurransedyktig ved å betale minst mulig for arbeidskraften, men ved at Norge satser sterkt på utdanning og forskning, samt at vi har en god og effektiv offentlig sektor som finner nye løsninger for å utvikle seg. Det må bli enklere å skape arbeidsplasser, regelverket må forenkles og særnorske skatter og avgifter som svekker bedriftenes konkurranseskyne, må trappes ned.

For å dekke det langsiktige behovet for arbeidskraft i Norge vil Høyre legge til rette for nødvendig arbeidsinnvandring. Det er spesielt viktig å sikre tilgangen på kompetent arbeidskraft og å legge avgjørende vekt på bedriftenes og virksomhetenes behov.

De fleste arbeidsplassene finnes i små og mellomstore bedrifter landet over. Høyre vil ha en skatte- og avgiftspolitikk som gjør det lettere å være gründer og småbedriftsleder, samt arbeide for å redusere regel- og skjemaveldet. Fremtidens arbeidsplasser blir skapt av enkeltmennesker som tør og vil satse på ideer som de mener vil løse problemer og være bedre enn dagens løsninger. Høyre mener at det skal lønne seg å lykkes.

Høyre vil styrke norsk næringsliv ved å føre en ansvarlig og langsiktig økonomisk politikk som styrker norsk konkurranseskyne ved å legge til rette for mer næringsrettet forskning og utvikling, ved å satse sterkere på utbygging av vei og annen infrastruktur, og ved å føre en utdannings-, forsknings- og arbeidsmarkedspolitikk som sikrer kompetent arbeidskraft for fremtiden.

Norge har også mange store og ledende bedrifter innenfor ulike næringer. Høyre mener det er viktig å trygge disse bedriftene og arbeidsplassene, både fordi de bidrar til velferden og fordi de gir næring til en underskog av småbedrifter som kan vokse og utvikle seg.

Staten er i dag en stor eier i norsk næringsliv. Høyre ønsker å redusere det samlede

statlige eierskapet. Høyre legger til grunn at det beste vil være et sterkt og spredt privat eierskap. Statlig eierskap kan i noen tilfeller begrunnes ut fra særige nasjonale hensyn, f.eks. å sikre hovedkontorfunksjoner. Det statlige eierskapet må være forutsigbart og profesjonelt.

5.1 FOR Å STYRKE NORSK KONKURRANSE-EVNE VIL HØYRE:

- føre en stabil, langsiktig og forutsigbar økonomisk politikk.
- sørge for at veksten i offentlige utgifter ikke øker mer enn veksten i bruttonasjonalproduktet.
- sikre et stabilt rentenivå og en stabil kronekurs.
- sikre at avkastningen fra Pensjonsfondet i større grad brukes til samferdsel, forskning og utvikling og til vekstfremmende skattek- og avgiftslettelser.
- føre en skolepolitikk med vekt på kunnskap og grunnleggende ferdigheter.
- øke satsingen på forskning og utvikling.
- øke satsingen på forsknings- og utviklingskontrakter (FoU-kontrakter) mellom næringslivet og det offentlige.
- modernisere offentlig sektor.
- bygge ut vei, jernbane og annen infrastruktur.
- føre en innvandringspolitikk som gjør det lettere med arbeidsinnvandring til Norge også fra land utenfor EØS-området.
- redusere det statlige eierskapet i norsk næringsliv betydelig.

5.2 FOR Å GJØRE DET MER LØNNSOMT Å JOBBE VIL HØYRE:

- føre en politikk som gjennom skattenivå og

stønadssystemer sikrer at det alltid lønner seg å jobbe.

- sikre at ingen betaler over halvparten av sist tjente krone i skatt.
- øke minstefradraget.
- heve innslagspunktet for toppskatten slik at folk med vanlige inntekter ikke må betale toppskatt.
- motivere flere til å stå i arbeid til fylte 67 år ved å ildlegg lavere inntektskatt fra 62 år.
- fjerne avkortingen i pensjonen for personer over 67 år som ønsker å fortsette å jobbe.
- redusere det høye norske avgiftsnivået.
- øke frikortgrensen.
- gi anledning til skattefri avsetning til kompetansefornyelse i bedriften på lik linje med avskrivninger bedriftene får for maskiner og annet.
- gjøre det mer lønnsomt å investere i nye maskiner og ny miljøteknologi gjennom gunstigere avskrivningssatser.

5.3 FOR Å GJØRE DET LETTERE Å DRIVE BEDRIFTER OG Å SKAPE NYE ARBEIDSPLASSER VIL HØYRE:

- fjerne den særnorske formuesskatten ved først å fjerne skatten på arbeidende kapital og heve bunnfradraget.
- fjerne arveavgiften.
- gjøre det lettere for gründere å få tilgang på kapital og relevant informasjon i oppstartsfasen.
- at entreprenørskap skal være en del av utdanningsløpet også innenfor de tradisjonelle offentlige omsorgsyrkene.
- stimulere til mer forskning i næringslivet ved å utvide SkatteFUNN-ordningen.
- kutte bedriftenes kostnader knyttet til regel- og skjemaveldet.

• ha en årlig melding om status for forenklingsarbeidet.

- trekke næringsdrivende inn i arbeidet med å forenkle offentlig sektor og prøve ut nye ordninger før de settes i funksjon.
- redusere kravet til oppbevaringstid i bokføringsloven.
- oppheve revisjonsplikten for små aksjeselskaper.
- at det skal lønne seg for kommunene å drive en næringsvennlig politikk ved at de får beholde deler av selskapsskatten lokalt.
- gå gjennom regler og organisering av søknadsprosessen for ekspertinnvandtere for å sikre raskere tilgang på høykvalifisert arbeidskraft.
- lette arbeidsinnvandringen ved å etablere et felles servicesenter for politi, UDI, NAV og skatteetaten.
- at selvstendig næringsdrivende får like rettigheter knyttet til foreldrepermisjon og barns sykdom som arbeidstakere.
- utvide adgangen til midlertidige ansetteler.

5.4 FOR Å FÅ GOD OG AKTIV KONKURRANSE I MARKEDET VIL HØYRE:

- styrke Konkurransetilsynet som selvstendig myndighetsorgan.
- styrke konkurransen om offentlige anskaffelser.
- fjerne regjeringens rolle som ankeinstans for Konkurransetilsynet ved å etablere en uavhengig klagenemnd for konkurransen.
- sikre at Konkurransetilsynet også undersøker konkurranseforholdene i lokale markeder.
- styrke tilsynet med og etterlevelsen av det offentlige anskaffelsesregelverket.
- heve grensen for moms- og tollfritak fra 200 til 1000 kroner.

5.5 SELVEIERDEMOKRATI OG MAKT-SPREDNING:

Høyres mål er å styrke selveierdemokratiet. Det viktigste er å sikre flest mulig mennesker muligheten til å eie sin egen bolig, drive sin egen bedrift og være med som medeier i næringslivet.

Den norske tradisjonen hvor svært mange eier sin egen bolig fremfor å leie, er positiv. Høyre sier derfor nei til å gjøre boligen til et skatteobjekt.

Høyre vil gjennomføre nye reformer for å styrke selveierdemokratiet. Norge er blant de land i den vestlige verden hvor færrest ansatte er medeier i egen bedrift. For å styrke det private eierskapet og å spre makt vil Høyre gjøre det gunstigere for medarbeidere å bli medeier i egen arbeidsplass.

Både samfunnsøkonomisk og prinsipielt vil det være et gode dersom mer av sparingen finner sted på private hender. Høyre vil derfor føre en politikk som gjør det mer lønnsomt å spare, enten det dreier seg om unge som sparer til egen bolig eller voksne som sparer til egen alderdom.

For å styrke selveierdemokratiet vil Høyre:

- fjerne den særnorske formuesskatten ved først å fjerne skatten på arbeidende kapital og heve bunnfradraget.
- fjerne arveavgiften.
- styrke ordningen med Boligsparing for ungdom (BSU) betydelig.
- styrke skattefordelen ved privat pensjonssparing.
- si nei til forslag som gjør boligen til et skatteobjekt.
- øke skattefradraget for ansatte som kjøper aksjer i egen bedrift.
- redusere dokumentavgiften.

5.6 FISKERI OG HAVBRUK:

Høyres mål er en lønnsom fiskeri- og havbruksnæring. Det viktigste er å sikre en bærekraftig ressursforvaltning og bedre rammebetingelser.

Fiskeri og havbruk er meget viktige næringar for Norge, og ikke minst havbruket har hatt en stor vekst. Høyre mener det er avgjørende å sikre videre utvikling i disse næringene gjennom forutsigbare rammebetingelser og en åpning for jevn vekst over hele landet.

Fremtidsmulighetene for havbruk er store, og næringen kan både utvides gjennom oppdrett av nye arter og ved at det utvikles andre bruksområder enn mat. Høyre er særlig opptatt av å sikre en god, fremtidsrettet og bærekraftig forvaltning av fiske- og oppdrettsressursene og å sikre Norge en stabil og god markedsadgang.

For å styrke fiskerinæringen vil Høyre:

- la kvotepolitikken ligge mest mulig fast.
- opprettholde en differensiert og fiskeried flåte med spredt eierskap.
- gjennomgå reguleringene med sikte på å gi næringen økt fleksibilitet.
- la kriteriene for fordeling av kvoter mellom de enkelte fartøygruppene ligge fast.
- fjerne distriktskvoteordningen.
- rydde opp i eierbestemmelsene i deltakerloven og praktiseringen av disse for å sikre en enhetlig og forutsigbar praksis. Det må være automatikk i retten til å gjennomføre generasjonsskifte i familieselskap. Høyre ønsker et spredt eierskap til fiskeflåten, og mener at flest mulig bør kunne bli eier eller deleier i et fartøy. Det bør utredes om eiergrunnlaget skal utvides og om bestemmelsene bør skille mellom små og store fartøy.

- ha en gjennomgang og modernisering av råfiskloven. Høyre mener råfiskloven legger et godt grunnlag for en effektiv og velorganisert markedspllass og god ressurskontroll. Høyre vil at adgang til å inngå individuelle avtaler mellom kjøper og selger om leveranser av fisk må innarbeides i forretningsreglene til alle salgslagene.

- vurdere endringer av kvoteåret for å sikre en bedre tilpasning for et effektivt fiske.
- gi rom for større fleksibilitet for valg av redskapstyper innen hver fartøygruppe.
- øke fiskerfradraget for å kompensere for økt nettolønnsordning for andre sjøfolk.
- gå gjennom særavgiftene med sikte på å redusere avgiftsnivået.
- videreføre en politikk for en bærekraftig fiskeriforvaltning og styrke innsatsen mot ulovlig fiske gjennom Kystvakten og fiskerikontrollen.
- utbedre fiskerihavner.
- sikre en aktiv bestandsovervåking og en bærekraftig høsting av havets ressurser.
- arbeide for at EU endrer sin fiskeripolitikk slik at forvaltningsregimene blir likere.
- arbeide for å få EU til å forby dumping av fisk.
- at myndighetene bør samarbeide med fiskernes organisasjoner om når, hvor og hvordan seismisk aktivitet skal foregå.
- utvikle strukturpolitikken slik at næringen blir attraktiv å satse på.
- legge til rette for bedre utnyttelse av marine ressurser i norske farvann og havområder.
- bekjempe utbredelsen av kongekrabben utenfor kommersiell sone.

For å styrke havbruksnæringen vil Høyre:

- oppheve eierskapsbegrensningene fordi all aktivitet uansett er lokal.

- erstatte dagens politiske konsesjonstildeling på laks og ørret med tildelingskriterier basert på miljømessig bærekraft og tilgang på lokaliteter.

- si nei til en arealavgift.
- styrke forskningsinnsatsen generelt, både for å bidra til sykdomsforebygging og for å utnytte potensialet hos nye arter og produkter.
- trappe opp arbeidet med å fjerne lakseparasitter fra norske vassdrag og fjorder.
- arbeide for å bedre markedsadgangen til utlandet for fisk og fiskeprodukter bl.a. gjennom bilaterale handelsavtaler.

5.7 JORDBRUK OG SKOGBRUK:

Høyres mål er et mer lønnsomt og fremtidsrettet jordbruk og skogbruk i hele landet. Det viktigste er å gi næringene nye muligheter til å utvikle seg og redusere avhengigheten av offentlig støtte.

Omstillingene i jordbruket og oppbygningen av norske skoger skal tilrettelegge for lønnsom ivaretakelse av målene i klimapolitikken og langsiktig ressursforvaltning.

Landbruket utgjør et viktig fundament for bosetting og kulturlandskap i Norge, men legger også grunnlaget for annen næringsvirksomhet landet over. Derfor må næringen og statlige myndigheter legge til rette for fortsatt modernisering av driften slik at næringen blir best mulig rustet for fremtiden. Høyre mener staten fortsatt skal gi økonomisk tilskudd til landbruket, men slike tilskudd må være mer målrettede og mindre byråkratiske enn i dag.

Idealtet om den frie og selvstendige bonden står sterkt i Høyres ideologi. Høyre vil arbeide for å styrke respekten for eiendomsretten og

for å gi bøndene og skogbrukerne større frihet til å forvalte egen eiendom. Utmarksressurssene utgjør et betydelig verdiskapingspotensial, og Høyre vil trygge grunneiernes rettigheter til jakt og fiske, mineralforekomster og skogsressurser.

Landbruket skal ivareta flere oppgaver; alt fra å ta vare på kulturlandskapet og sikre matvareberedskapen til å sikre tilgangen på trygge matvarer. Høyre vil føre en politikk som tar sikte på å gjøre det enklere å utvikle et mer variert og spennende norskprodusert matvaretilbud. Det ligger store potensielle verdier i landbruket, og Høyre vil frigjøre disse for å styrke bøndenes muligheter til å utvikle gården videre.

Høyre vil gjennomgå rammebetingelsene for norske næringsmiddelprodusenter for å sikre økt mangfold, bedre kvalitet og mer konkurranse til beste for næringen og forbrukerne. Høyre er positiv til at bonden selv er medie i produksjons- og foredlingsbedriftene, og ser på dette som et bidrag til å styrke selveierdemokratiet. Andre aktører må imidlertid sikres like konkurransevilkår og rom for å skape næringsaktivitet.

For å styrke jordbruket vil Høyre:

- arbeide for å gjenreise bonden som en reelt selvstendig næringsdrivende gjennom at landbruket gjøres mindre avhengig av statlige overføringer og reguleringer.
- fjerne odelsbestemmelsen fra Grunnloven og modernisere odelsloven.
- oppheve boplikten.
- oppheve priskontrollen på landbrukseindommer.
- endre jordlovens bestemmelser om delingsforbud.

- gjøre det lettere å starte samdrifter ved å fjerne taket på antall deltakere og myke opp avstands- og volumbegrensningene.
- bedre avskrivningsreglene og etablere en avsetningsordning for fremtidige investeringer.
- myke opp eierformene i landbruket slik at også aksjeselskap kan bli en mulig eierform, og dermed styrke næringens mulighet til å bygge egenkapital til fremtidige satsinger.
- legge til grunn at erstatningen skal være den samme for alle kategorier av vern, så lenge det legger begrensninger på bruken.
- revidere lov om motorisert ferdsel i utmark og gi lokale myndigheter økt forvaltningsrett.
- videreføre systemet med kvoter på uttak av fisk og vilt, men ikke støtte innføring av inntektsbegrensninger.
- føre en politikk som forbereder norsk landbruk på nye internasjonale handelsvilkår og utnytte mulighetene i en fremtidig WTO-avtale for å sikre kulturlandskap og fremtidig landbruk i hele landet.
- redusere landbruksbyråkratiet og gi den enkelte bonde større råderett over egen eiendom.
- redusere Fylkesmannens og andre statlige etaters mulighet til å overprøve lovlige fatteide vedtak i kommunene – Fylkesmannens rolle skal begrenses til legalitetskontroll og klager på sakshandlingen.
- at bygg og anlegg tilknyttet utmarksnæringen skal inngå i plan- og bygningslovens definisjon av stedbunden næring.
- sikre god og anstendig dyrerefjerd.
- sikre pelsdyrnæringen rammevilkår som gjør det mulig å videreutvikle og øke lønnsomheten i næringen.

For å styrke skogbruket vil Høyre:

- avvikle konsesjonsloven for skogeidommer.
- myke opp eierformene i landbruket slik at også aksjeselskap kan bli en mulig eierform, og dermed styrke næringens mulighet til å bygge egenkapital til fremtidige satsinger.
- vurdere å åpne skogfondsordningen for flere typer investeringer enn i dag, og vurdere om en større andel kan settes av til skogfond.
- at økt skogvern skal basere seg på frivillig vern og bruk av statens skoger som kompensasjon til dem som må verne.
- utrede mulighet for en sertifikatordning med salg av CO₂-kvoter for å kunne utnytte det markedspotensialet som ligger i skogens store CO₂-binding.
- støtte tiltak som utnytter skogsressursen bedre og som øker biomassegrunnlaget til f.eks. bioenergi.

5.8 REISELIV:

Høyres mål er flere lønnsomme og trygge arbeidsplasser i reiselivsnæringen. Det viktigste er å utvikle flere helårsjobber som kan sikre bosettingen i distriktskommunene.

Reiseliv er en av verdens raskest voksende næringar, og den gir arbeidsplasser og lokal utvikling ikke minst i mange distriktskommuner. Norge har et unikt utviklingspotensial med stor slått natur, rikt mangfold av kulturminner og velbevarte kulturtradisjoner. Høyre vil derfor føre en politikk som kan bidra til at stor slått og ren norsk natur i enda større grad kan gi lønnsomme arbeidsplasser i hele landet. Reiselivsnæringen må utvikles gjennom satsing på innovasjon, nye produkter, kompetanse og markedsføring.

For å styrke reiselivsnæringen vil Høyre:

- styrke markedsføringen av Norge som turistland.
- legge til rette for at lokal mat og drikke i større grad kan inngå som en del av reiselivsproduktet.
- gi kommunene større muligheter for å legge til rette for miljøvennlig reiselivsvirksomhet også innenfor vernedde områder.
- gi kommunene større frihet til å regulere snøscooterkjøring og revidere lov om motorisert ferdsel i utmark. Barmarkskjøring bør ha sterke begrensninger for å hindre skade på naturen.
- føre en politikk som kan sikre fortsatt konkurranse i luftfarten.
- sikre og utvikle kompetansen i næringen bl.a. gjennom å styrke forskningsinnsatsen på området.
- gjennomgå og myke opp regelverket for turistfiske.

5.9 MARITIME NÆRINGER:

Høyres mål er en levedyktig skipsfartsnæring som både bidrar til bosettingen i distrikten og gir livsgrunnlag for bedrifter i leverandør- og utstyrssindustrien. Det viktigste er å gi skipsfarten rammebetingelser som gjør det attraktivt å være lokalisert i Norge og å innføre nye regler for opprydning etter skipsforlis for å forhindre miljøkatastrofer.

For å sikre næringens konkurransedyktighet og beholde maritim kompetanse i Norge mener Høyre at rammevilkårene for skipsfartsnæringen må være på nivå med rammevilkårene i EU. Samtidig er det viktig at Norge også bidrar til å utvikle et internasjonalt regelverk for å ivareta bestemmelser knyttet til sikkerhet, miljø og bekjempelse av svart økonomi.

Klimaendringer og mindre is i Nordishavet medfører at skipsfarten vil øke. Høyre vil derfor prioritere å sikre en rask regulering av internasjonal skipsfart i dette sårbarer området.

For å få en konkurransedyktig og miljøvennlig maritim næring vil Høyre:

- bidra til at mer miljøvennlig drivstoff tas i bruk i næringen.
- ha en nettolønnsordning basert på kompetansemodellen.
- innføre utslippsforbud til sjø for alle skip i norske farvann.
- arbeide for et internasjonalt utslippsforbud til sjø fra skip, noe som innebærer at alle havner må utvikle mottaksmuligheter for avfall.
- arbeide for internasjonale regler for å forbære miljøkravene for skip.
- sørge for god overvåking av trafikk langs norskekysten.
- sikre konkurransedyktige norske skipsregister (NOR og NIS).
- arbeide internasjonalt for tidsmessige krav til utdannelse og sertifisering av sjøfolk.
- styrke forskningen i den maritime sektor teknisk, operativt og kommersielt.
- gjennomgå overgangsordningene i omleggingen av rederibeskattningsordningen.

5.10 PETROLEUMSNÆRINGEREN:

Høyres mål er å sikre en høy aktivitet i og videreutvikling av den norske petroleumsnæringen. Det viktigste er å bedre konkurransesituasjonen på sokkelen og å opprettholde et sterkt fokus på miljø og åpne for nye leteområder.

Olje- og gassressursene har gitt Norge enorme muligheter. Ikke bare gjennom de direkte inntektene fra salg, men i like stor grad gjennom alle de arbeidsplassene som er

blitt skapt og den teknologiutviklingen som har skjedd i utstyrssindustrien, servicesektoren og petroleumsnæringen direkte. Dette er et meget godt utgangspunkt for eksport av norsk kompetanse, varer og tjenester.

Petroleumsnæringen har også mange gode år foran seg, og Høyre vil bidra til å sikre en fortsatt høy aktivitet på norsk sokkel. Høyre vil arbeide for økt forskning på tiltak som kan gi en bedre ressursutnyttelse, avklare miljøkonsekvenser i havet, gi bedre miljøløsninger og økt konkurranseskraft for bedrifter knyttet til næringen.

Norsk petroleumsvirksomhet stiller oss overfor flere miljø- og klimamessige utfordringer, bl.a. når aktiviteten forflytter seg nordover langs kysten. Disse utfordringene skal tas på alvor både gjennom strenge krav til industrien og norsk innsats i det internasjonale klimaarbeidet.

Høyre mener det likevel må legges stor vekt på at ren norsk energi også kan være en del av løsningen for det internasjonale miljøarbeidet. Norsk olje- og gassproduksjon er en viktig del av energitilførselen i Europa, og erstatter energiformer med større CO₂-utslipper på kontinentet.

For å styrke petroleumsnæringen vil Høyre:

- styrke forskning og utvikling for å sikre at det utvinnes mer olje og gass fra hvert felt.
- styrke konkurransen og mangfoldet på sokkelen for å sikre utvikling av nye løsninger som både teknisk og miljømessig er bedre. Statens eierskap forvaltet av Petoro må bidra til dette.
- bruke statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) til å stimulere omsettelighet av lisenser og mer konkurranse på sokkelen.

- styrke mangfoldet gjennom å gjøre det lettere for mindre aktører å etablere seg.
- åpne for petroleumsvirksomhet i alle lovende områder utenfor Nord-Norge, herunder Nordland VI, Nordland VII og Troms II, men med strenge krav til miljø, sikkerhet og beredskap, og til sameksistens med andre næringer, spesielt fiskeri- og havbruksnæringen.
- sikre at økt aktivitet på sokkelen utenfor Nord-Norge også skal gi seg utslag i økt landbasert aktivitet.
- styrke Petroleumstilsynet og Oljedirektoratet.
- sikre et forutsigbart og robust skattesystem.
- sikre gode og forutsigbare rammebetingelser for den norske leverandørindustrien, herunder gode utdanningsmuligheter.
- utrede konkurransesituasjonen på norsk sokkel og vilkårene for leverandørindustrien som følge av Statoils oppkjøp av Hydros olje- og gassdivisjon.
- utarbeide ordninger som stimulerer selskaper til å samarbeide om fellesutbygging av eksisterende olje- og gassfelt som kan øke utvinningen og bedre ressursutnyttelsen.

5.11 KUNNSKAPSBASERTE OG TJENESTE-YTENDE NÆRINGER:

Høyres mål er at eksisterende og nye kunnskapsnæringer skal utvikles til å bli en ny bærebjelke for landet. Det viktigste er å legge til rette for at nye ideer kan utvikles og skapes om til lønnsomme kunnskapsvirksomheter.

Mye av den tradisjonelle industrien i Norge er i svært stor grad basert på kunnskap, og grunnlaget for videre vekst ligger ofte i å utvikle kompetanse og ideer. Skal næringslivet utvikle seg videre, må det føres en politikk med gode rammebetingelser som

bygger opp under kunnskap og kompetanse i alle ledd. Myndighetenes fremste oppgave blir å sikre en kunnskaps- og forskningspolitikk som trygger eksisterende jobber og legger grunnlaget for ny vekst. Det er ikke en politisk oppgave å plukke ut vinnerbransjer.

Kunnskapsnæringene i Norge består særlig av virksomheter og institusjoner innen IKT, marin bioteknologi, forskning og utvikling, arkitektur og design, ulike konsulent- og rådgivningsområder og undervisning. Kunnskapsnæringene følger ofte et annet arbeidstidsmønster enn de tradisjonelle næringene, uten at det gjenspeiles i dagens arbeidstidsbestemmelser. Innenfor kunnskapsnæringene er det mange arbeidstakere som gjerne ønsker seg mer fleksibilitet fremfor mer regulert arbeidstid.

En spesiell utfordring for kunnskapsnæringene er tilgang på kvalifisert arbeidskraft. Det er en trend at kunnskapsmedarbeiderne gjerne trekker mot byene og kunnskapsbedriftenes trekker mot de store arbeidsmarkedsregionene. Med gode kommunikasjonsløsninger både innen datakommunikasjon og vare- og persontransport kan det skapes grobunn for mer desentralisering av de kunnskapsnæringene som er mest mobile og stedsuavhengige.

For å styrke kunnskapsnæringene vil Høyre:

- føre en utdanningspolitikk som tar bedre høyde for kunnskapsnæringenes behov for spesialisert arbeidskraft.

- stimulere til økt forskning og utvikling innenfor teknologi- og kunnskapsområdene.
- stimulere til økt samarbeid mellom universiteter og høyskoler, forskningsinstitusjoner og kunnskapsnæringene, for å utnytte mulighetene i skjæringspunktene mellom disse.
- forsere bredbåndsutbyggingen i hele landet.
- legge forholdene bedre til rette for eksport av kunnskapsnæringenes varer og tjenester.
- etablere ordninger for levedyktige vilkår og rammebetingelser for etablering og videreutvikling av kunnskapsbedrifter i Distrikts-Norge.
- bygge ut kollektivtransport og annen infrastruktur som gjør at byene kan utvide sin innpendlingsomkrets og dermed få tilgang på et større arbeidsmarked.
- at det offentlige skal jobbe mer tverrfaglig og på tvers av etablerte strukturer for å få en mer målrettet og helhetlig kunnskapspolitikk.

6. SAMFERDSEL

 Høyres mål er bedre veier og god kollektivtransport som binder landet bedre sammen. Det viktigste er å øke bevilgningene og å ta i bruk nye løsninger for å sikre mer og bedre vei og et mer brukervennlig kollektivtilbud.

Norge er et langstrakt land hvor bilen spiller en helt sentral rolle. Det må derfor satses mer på å bygge veier som kan sikre gode og trafikksikre veiløsninger over hele landet. Det å eie bil må være økonomisk overkommelig.

Høyre vil i større grad vektlegge realinvesteringer i infrastruktur som tiltak for fremtidig avkastning for samfunnet. Skal Norge kunne opprettholde sin konkurransesevne, er vi avhengig av moderne samferdselsårer som gjør at vi kan bygge større bo- og arbeidsmarkedsregioner og at personer og gods kan fraktes på en trygg og effektiv måte. Beregninger for samfunnsøkonomisk nytte må tilpasses europeisk standard, som i langt større grad beregner samfunnets totale nytte av prosjektene.

Investeringer i samferdsel er en investering for fremtiden. Høyre vil ha bedre og sikrere veier, et moderne jernbanenett, en tjenlig luftfart og en god og brukervennlig kollektivtransport. En sterk satsing på veier og kollektivtrafikk vil både sikre mer tilgjengelige arbeidsmarkeder, styrke norske bedrifters konkurransesevne og øke trafikksikkerheten. I dag preges både veier og jernbane av et betydelig etterslep, og Høyre vil derfor sikre et betydelig løft i investeringer og vedlikehold.

Det er nødvendig å investere i bedre veier både i byene og i distriktene. I byene er det mange flaskehalsar som skaper forsinkelser og unødvendig forurensning, andre steder gir overbelastning av veinettet stor risiko for ulykker. I distriktene er dårlige veier til hin-

der for utvikling av næringslivet og en trussel for bosettingen. Risikoen for ulykker knyttet til utdaterte eller dårlige veier er mange steder uakseptabelt høy.

Store deler av jernbanenettverket i Norge er modent for fornyelse. Høyre vil derfor satse på en helhetlig og langsiktig utbyggingsplan som gjør jernbanen til ryggraden i de regionale og det nasjonale transportsystem. Første ledd er utvikling av lokal- og intercity-tilbuddet rundt de store byene, samt kapasitetsøkende tiltak for godstrafikk på bane på de nasjonale strekningene. Høyre vil sørge for kraftig opptrapning for å ta igjen etterslepet i vedlikehold av jernbanen.

6.1 FOR Å SIKRE BEDRE VEIER VIL HØYRE:

- sikre at en større del av avkastningen fra Pensjonsfondet utland igjen tas i bruk til investeringer i veier og annen samferdsel.
- ha en kraftig økning av investeringstakten i Nasjonal transportplan.
- prioritere prosjekter med positiv kost-/nytteverdi som er viktige av trafikksikkerhetshensyn eller er lokale flaskehalsar.
- utarbeide en egen opptrapningsplan for utbyggingen av stamveinet, herunder en nasjonal motorveiplan for å binde sammen regionene og storbyene.
- opprette et eget vedlikeholdsford for vei og jernbane.
- sørge for at store sammenhengende samferdselsprosjekter blir bygget ut på en slik måte at vi får mest mulig igjen for skattepengene

og at utenlandske selskaper ønsker å delta i konkurransen.

- igangsette flere nye veiprosjekter basert på offentlig-privat samarbeid (OPS).
- prioritere midtdelere for å skape tryggere veier.
- øke satsingen på rassikring.
- iverksette strakstiltak på de mest ulykkesutsatte veistrekningene.
- redusere de samlede bilavgiftene og vri dem i miljøvennlig retning.
- øke vrakpanten betydelig i en tidsbegrenset periode for å få en mer miljøvennlig og sikker bilpark.
- utvide ordningen med bruk av fergesubsidier i fergeavløsningsprosjekter til minst 30 år, og forbedre vilkårene i ordningen.
- opprette et eget, uavhengig veitilsyn.
- sørge for at det ved oppgaveoverføring mellom forvaltningsnivåene følger med midler for å rette opp i vedlikeholdsetterslepet.
- gå imot overføring av det øvrige riksveinetet til fylkeskommunene.
- iverksette et arbeid med reduksjon av byråkrati og bedre organisering innenfor samferdselssektoren.

6.2 FOR Å SIKRE BEDRE KOLLEKTIVTRANSPORT OG TRANSPORTÅRER VIL HØYRE:

- styrke lokalbanetilbudet i de folkerike områdene.
- bygge ut dobbeltspor og krysningsspor, spesielt på de viktigste intercity-strekningene i landet.
- vurdere om det kan foretas endringer i kortbanenettet for fly der hvor det gjøres store investeringer for å styrke veiforbindelsene.
- legge til rette for at mer av godstrafikken kan flyttes fra vei til sjø og jernbane.
- både av hensyn til lokalbefolkingen og turistnæringen bidra til at Hurtigruten kan bestå.
- styrke sjøsikkerheten og beredskapen mot utslip og ulykker til sjøs, samt sikre et enhetlig ansvar for beredskapen i våre kystområder.
- doble belønningsordningen og sikre at midlene tildeles etter mest mulig objektive kriterier.
- legge til rette for en forsiktig utvikling for tilrettelegging og tilgjengelighet for lavutslippsdrivstoff og ladestasjoner for el- og hybridbiler langs hovedveiene og i byene.
- satse på trikk, bane og lavutslippsbusser i byer og tettbygde strøk.
- at staten skal bidra til utbyggingen av kollektivsystemer i de store byene der miljø- og trafikkgevinsten er størst.
- prioritere intercity-strekningene på jernbane og bidra til banetilbuer som øker andelen kollektivreisende til storbyene.
- stille seg positiv til et moderne høyhastighetsjernbanenett hvor driftskostnadene kan dekkes av inntektene, og raskt igangsette en samlet handlingsplan for dette.
- at det linjenett som nå bygges ut, skal anlegges for hastigheter tilpasset høyhastighets tog.
- bidra til økt satsing på elektrifisering av jernbane der det i dag er dieseldrift.
- utprøve offentlig-privat samarbeid (OPS) som modell for utbygging av jernbane.
- i tråd med de positive erfaringene fra Gjøvikbanen konkurransesattsette flere av NSBs strekninger.
- omdanne Jernbaneverket til et eget baneselskap med ansvar for eierskap, drift og forvaltning.

7. NY SJANSE

 Høyres mål er at flest mulig skal kunne leve av eget arbeid og egen inntekt. Det viktigste er å gi mennesker som lever på trygd, en ny sjanse til å komme i arbeid.

Så mange som én av fire i arbeidsfør alder er i dag mottaker av trygd eller andre sosiale yteler. Det er i seg selv en alvorlig utfordring; dels fordi svært mange av dem både ønsker og kan arbeide dersom forholdene legges bedre til rette, og dels fordi det å leve på trygd og sosiale yteler skaper en følelse av å være avhengig av politikeres og byråkraters velvilje. Særlig viktig er det å følge opp unge mennesker som faller utenfor. For å hindre at disse blir varige trygdemottakere, må det settes inn ekstra tiltak for å kvalifisere denne gruppen tilbake til arbeidslivet.

Høyre mener samfunnet blir sterkere jo flere som henter sin inntekt fra eget arbeid. Vi vil derfor føre en langt mer aktiv politikk for å sikre at arbeids- og velferdsetaten (NAV) lykkes med å hjelpe mennesker som står utenfor arbeidslivet, tilbake til aktiv yrkesdeltakelse.

For noen er det imidlertid umulig å komme tilbake i arbeid. Den som kommer i en slik situasjon, skal oppleve å bli møtt med respekt av hjelpeapparatet og å få en trygd som gir verdighet og økonomisk trygghet.

Høyre mener det må arbeides målrettet for å få sykefraværet ned. Alle som er sykmeldt, må få en rask og god oppfølging og behandling. Dette krever aktive tiltak, et bedre oppfølgingsapparat, økt bruk av uavhengige rådgivende leger og spesialister, styrking av rehabiliteringsinstitusjonene og en mer liberal politikk for kjøp av helsetjenester.

Sykefraværet i norsk arbeidsliv er fortsatt for høyt og må reduseres. Det krever aktiv

innsats fra arbeidsgivere, arbeidstakere og myndighetene. Høyre vil understreke at partene i arbeidslivet har et særlig ansvar for å få fraværet ytterligere ned. Høyre mener at sykmeldte må aktiviseres for å forhindre passivitet. Alle som medisinsk sett kan være i aktivitet, skal ha rett og plikt til aktivitet når de er på et stønadssystem. Sykmeldte som venter på behandlingstilbud, skal få tilbud om behandling raskere.

Mange møter vansker som voksne fordi de ikke har lært nødvendige grunnleggende ferdigheter i skolen. Derfor må det føres en skolepolitikk med vekt på kunnskap og ferdigheter som hindrer at dagens unge opplever de samme problemene den dagen de blir voksne. I tillegg vil Høyre iverksette en nasjonal dugnad for å hjelpe voksne med lese- og skriveproblemer.

7.1 FOR Å GI FLEST MULIG EN NY SJANSE TIL Å KOMME TILBAKE I ARBEIDSLIVET VIL HØYRE:

- omforme velferdssystemet, skattesystemet og regelverket for ansettelses slik at aktivitet blir hovedprinsippet.
- stille strengere krav for trygdeytelser og sosialhjelp – alle med arbeidsevne skal møtes med krav til aktivitet når de mottar støtte.
- innføre en skattekredittordning som gjør at det lønner seg å gå ut i arbeid.
- gjøre det mulig å gå ned til 20 prosent uføretrygd.
- sikre at NAV-reformen lykkes.

- at det skal lages individuelle planer for hvordan den enkelte kan hjelpes tilbake til jobb.
- at unge som oppsøker et sosialkontor, umiddelbart skal møtes med et tilbud om aktivitet etter mønster av ulike «snu i døra»-prosjekter.
- at sykmeldte som venter på behandlingstilbud, skal få tilbud om behandling raskere og innen bestemte frister – ledig kapasitet hos private aktører må utnyttes for å få pasientene raskere tilbake i arbeid.
- styrke «grønt kort»-ordningen for arbeids-søkere med særskilte behov for tilrettelegging av arbeidsplassen.
- at universell utforming skal gjelde som hovedløsning i det offentlige rom, for eksempel med hensyn til bygninger og transportsektoren.

7.2 FOR Å REDUSERE SYKEFRAVÆRET VIL HØYRE:

- at den sykmeldte om mulig etter tre måneder skal over på aktivt tiltak i form av rehabilitering eller attføring, uten at dette skal føre til redusert sykelønn.
- at gradert sykmelding skal være den normale formen for sykmelding.
- ansvarliggjøre legene i sterkere grad i arbeidet med å redusere sykefraværet.
- ha et friere system for kjøp av helsetjenester fra private institusjoner.
- satse på tiltakslasser for dem med nedsatt arbeidsevne for å sikre at de som står lengst unna arbeidslivet, blir prioritert.
- gjeninnføre ordningen som gir skattefritak for arbeidsgiverbetalte behandlingsutgifter og behandlingsforsikringer.
- at ingen skal kunne sykmeldes i mer enn seks måneder av sin fastlege.

- at retten til å bli sykmeldt skal følge den helsefaglige vurderingen som ligger til grunn for sykmeldingen. Etter seks måneders sykmelding må pasienten konsultere en spesialist.

7.3 FOR Å STYRKE VOKSNES BASIS-KOMPETANSE VIL HØYRE:

- at voksne med mangelfull basiskompetanse som hindrer dem i arbeidsmarkedet, skal få bedre rettigheter og et hjelpestilbud for påfyll.
- sørge for at det blir bedre samsvar mellom opplæringsretten og opplæringstilbuddet.
- styrke lærerkompetansen innen voksenopplæringen.
- sikre at alle som har problemer i arbeidslivet, automatisk får tilbud om å kartlegge sine språkferdigheter.

7.4 TRYGGHET FOR PENSJONENE:

Høyres mål er økonomisk trygghet i alderdommen. Det viktigste er å sikre gjennomføringen av pensjonsreformen i tråd med det Stortinget har vedtatt.

Høyre vil gjennomføre pensjonsreformen i tråd med det et bredt stortingsflertall har stilt seg bak. Pensjonsreformens mål om å skape et bedre økonomisk fundament for pensjonssystemet, bl.a. ved å motivere flere til å stå lenger i jobb, må fastholdes.

Pensjonsreformen er et skritt i riktig retning, men vil ikke i tilstrekkelig grad bringe balanse mellom dagens og fremtidens generasjoner i betalingen. Derfor er det nødvendig å gradvis gå fra prinsippet om «pay as you go» til et fondsbasert system for tilleggspensjoner. Høyre vil utrede et slikt system i neste periode med tanke på senere iverksettelse. Høyre vil bruke skattesystemet for å få flere

til å stå lenger i jobb. Høyre er opptatt av at det skal lønne seg å spare, også til egen alderdom. Skatteincentivene skal derfor styrkes. Den enkelte person er selv best i stand til å gjøre de beste valg når det gjelder sin egen og sin families fremtidige økonomi. Høyre vil også styrke de individuelle pensjonsspareordningene (IPS), noe også selvstendig næringsdrivende vil nyte godt av.

For å trygge fremtidige pensjoner vil Høyre:

- stå fast ved pensjonsforliket.
- føre en økonomisk politikk som trygger finansieringen av pensjonene.
- utrede et system for fondsbasering av tilleggspensjonene.
- heve det fradragberettigede sparebeløpet i de individuelle pensjonsspareordningene (IPS) kraftig.

7.5 FATTIGDOM:

Høyres mål er at flest mulig skal komme seg ut av fattigdom. Det viktigste er å bekjempe fattigdom som rammer barn og å hjelpe folk tilbake i arbeid.

Fattigdom er mer enn fravær av materiell velstand; det fører også til at den enkelte

mister muligheter og innflytelse over sin egen livssituasjon. For Høyre er det avgjørende at samfunnet hjelper den enkelte ut av fattigdommen og til et liv der man blir i stand til å stå på egne ben.

Fordi det er ulike årsaker til fattigdom, kreves det en rekke ulike tiltak. Det må spesielt tas sikte på å hindre at fattigdommen rammer barn ved at foreldrenes problemer videreføres til dem.

For å bekjempe fattigdom vil Høyre:

- øke satsingen på arbeidskvalifisering og aktivisering, samt legge til rette for fleksible tiltaksløsninger og flere alternativer.
- styrke det forebyggende arbeidet blant barn og unge.
- styrke langsigtede og varierte tiltak innen rusbehandlingen.
- bedre rammevilkårene for frivillige organisasjoner som jobber med fattigdomsproblematiske.
- styrke innsatsen for å sikre at alle har en egnet bolig og ingen er bostedsløse.
- øke den særskilte støtten til barne- og ungdomstiltak som sikter seg inn mot områder i de største byene hvor mange opplever fattigdom.

8. HELSE OG OMSORG

 Høyres mål er at alle skal ha trygghet for at de får nødvendige helsetjenester når de har behov for det og at disse holder god kvalitet. Det viktigste er å redusere helsekøene, styrke kvaliteten i tilbudet og satse mer på rehabilitering.

Det har vært en sterk vekst i bevilgningene til helsetjenesten de senere år. Dette har bidratt til behandling av flere pasienter, men har likevel ikke forhindret at helsekøene har vokst merkbart siden 2005. Systemfeil fører til at helsetjenesten blir byråkratisk og usammenhengende. Høyre mener internasjonale sammenligninger dokumenterer at mye kan gjøres for å redusere ventetidene og byråkrati i helsetjenesten, og samtidig sikre en bedre bruk av ressursene i sektoren. Høyre vil derfor reformere helsevesenet etter prinsippet om brukerne i sentrum.

Det er nødvendig å styrke helse- og omsorgstjenesten i kommunene (primærhelsetjenesten) og sikre en bedre samordning av helse- og omsorgstilbuddet. En styrket primærhelsetjeneste vil gi pasientene et bedre tilbud med mindre reiseavstand, øke kvaliteten på behandlingen og sikre bedre bruk av ressursene i sektoren.

Lokalsykehuse og de distriktsmedisinske sentrene må videreføres for å styrke helsetilbuddet til store pasientgrupper som trenger nærhet til sitt helsetilbud, bl.a. kronisk syke, syke eldre og pasienter som trenger rehabilitering og rusbehandling. Oppgavefordelingen mellom sykehusene må gi pasientene trygghet for at helsetilbuddet holder høy kvalitet.

Det er store variasjoner i kvaliteten på tilbuddet ved ulike sykehus. Høyre vil stille krav om kvalitetssertifisering av norske sykehus og sikre åpenhet om kvaliteten på det tilbuddet som gis.

En spesiell utfordring er den dårlige lege-

dekningen og mangel på geriatrisk kompetanse ved norske sykehjem. Eldre har ofte mange sammensatte sykdommer. Reise til og fra behandling kan bli en større belastning enn nytten av selve behandlingen. Høyre vil derfor styrke helsetilbuddet, lege- og sykepleidekningen og den geriatriske kompetansen ved sykehjem, og gi denne delen av helsetjenestene god faglig utvikling og høyere prestisje. Det må gjennomføres et kvalitets- og kompetanseløft for å sikre et bedre tilbud til dem som trenger omsorgstjenester.

Høyre har i mange år arbeidet for en ekstra satsing på det psykiske helsevernet. Det er fortsatt store svakheter og mangler i tilbuddet, og Høyre vil derfor styrke satsingen på dette området. Behovet for psykiske helsetjenester er økende. Innsatsen for forebyggende tiltak må økes innen skoleverket og arbeidslivet ved å motarbeide mistrivsel, mobbing og utenforskaps.

Høyre vil la alle gode krefter slippe til i helsevesenet. Et større mangfold av tilbud og økt konkurranse vil både gi pasientene en reell valgfrihet og bidra til å gjøre de offentlige tilbuddene bedre. For pasientene er det uansett kvaliteten av tilbuddet som er avgjørende, ikke hvorvidt tjenestene utføres av offentlige eller private aktører. God bruk av private tjenester som supplement til det offentlige helsevesenet vil redusere behandlingskøene. Finansieringsordningene må være slik at private tilbud er tilgjengelige for hele befolkningen, ikke bare for de rikeste.

Ved hjelp av god akuttmedisin og stadig bedre behandlingsmetoder kan flere liv reddes. Det er imidlertid store mangler i tilbuddet om habilitering og rehabilitering, noe som fører til tapte muligheter for mange mennesker. Det er ikke tilstrekkelig bare å gi akutt helsehjelp; helsevesenet må også bidra så godt som mulig til å få mennesker tilbake til aktivt liv hvor den enkelte får delta både i samfunnet og i arbeidslivet.

Høyre vil utarbeide en nasjonal opptrapningsplan for habilitering og rehabilitering. Dette vil også være en god samfunnsmessig investering som vil redusere behovet både for helse- og omsorgstjenester og for trygdeytelser.

Høyres folkehelsepolitikk bygger på den enkeltes ansvar for eget liv og det offentliges ansvar for å legge til rette for god folkehelse. Høyre mener at folkehelseperspektivet må bli mer systematisk innarbeidet i planleggingen på tvers av sektorene, og at helsevesenet vil bli betydelig sterkere gjennom satsing på forebygging og habilitering.

Det forebyggende folkehelsearbeidet må være i fokus, og folks egne muligheter gjennom et aktivt friluftsliv skal stimuleres.

Rusavhengige er blitt systematisk diskriminert i helsetjenesten, og må prioriteres spesielt. Høyre ønsker en mer verdig og rettferdig behandling. Det krever en egen opptrapningsplan for behandlingstilbuddet, holdningsendringer i helsevesenet og et mangfold av behandlingstilbudd. Rusmiddelavhengighet må møtes med både spesialisert tverrfaglig medisinsk behandling og langvarig sosial rehabilitering. Høyre vil gjenoppta samarbeidet med de private institusjonene.

Også tilbuddet til familier med funksjonshemmede barn må styrkes betydelig.

8.1 FOR Å STYRKE HELSETILBUDET VIL HØYRE:

- sikre at helse- og omsorgstjenesten på lokalt nivå får en større andel av veksten i bevilgningene til helsesektoren.
- styrke og videreutvikle lokalsykehushusene og de distriktsmedisinske sentrene slik at de gir gode tilbud til pasienter som trenger nærhet til sitt helsetilbud.
- styrke folkehelsearbeider og trappe opp skade- og ulykkesforebyggende arbeid.
- styrke helsetjenesten i sykehjem og kommuner, bl.a. gjennom rekruttering av flere sykepleiere og leger.
- bedre tilgjengeligheten til fastlegene gjennom bedre kapasitet og se på ordninger som kan sikre bedre utnyttelse av de totale legeressursene.
- utvikle flere tverrfaglige helsetilbudd i kommunene, særlig for kronisk syke.
- styrke helsestasjoner og skolehelsetjeneste, særlig overfor barn, unge og familier som har sosiale og helsemessige problemer.
- styrke kapasiteten ved helsestasjonene.
- legge større vekt på at sykehushusene skal drive oppsøkende tjenester for å gi pasientene bedre helsehjelp der de bor.
- endre finansieringssystemet for å understøtte målet om en mer desentralisert helsetjeneste og bedre samhandling mellom sykehushusene og helsetjenesten i kommunene.
- etablere en nasjonal opptrapningsplan for bruk av telemedisin, samt utarbeide nye finansieringsformer for denne typen tjenester.
- etablere flere helsetilbudd i samarbeid mellom kommuner og sykehus for å sikre pasientene et bedre helsetilbud der de bor.
- sikre en desentralisert og differensiert fød-

selsomsorg, samt gi gravide med lang reisevei til fødestedet rett til følgetjeneste dersom det er behov for det.

- iverksette en total gjennomgang av egenandelssystemet for å sikre at mennesker med høye helseutgifter og dårlig økonomi blir skyldet.
- sørge for bedre støtte til tannbehandling for dem som har høye tannhelseutgifter og dårlig økonomi.
- styrke arbeidet med organdonasjon.
- legge vekt på eldresenternes betydning i det forebyggende helsearbeidet.
- at alle tilbydere av sykehustjenester som fyller kvalitetskravene, skal få rett til å utfordre andre tilbydere på kvalitet og pris.

8.2 FOR Å STYRKE KVALITETEN I HELSE-TJENESTEN VIL HØYRE:

- foreta omfattende undersøkelser av kvaliteten ved sykehushusene, bl.a. av variasjoner for dodelighet, reoperasjoner og reinnleggelse.
- stille krav om kvalitetssertifisering av alle sykehus.
- sikre åpenhet om kvalitetsundersøkelsene og gjøre disse lettere tilgjengelige.
- styrke medisinsk forskning og fag- og kompetanseutvikling.
- gå kritisk gjennom sykehustilbuddet med utgangspunkt i brukernes behov.

8.3 FOR Å GI PASIENTENE RASKERE HELSEHJELP OG FLERE VALG-MULIGHETER VIL HØYRE:

- gi flere pasienter mulighet til å benytte private helsetilbudd for det offentliges regning, slik at den som trenger nødvendig helsehjelp, kan få et tilbud så raskt som mulig.
- gi private aktører mulighet til å utføre flere

oppgaver på vegne av den offentlige helse-tjenesten, f.eks. drifting av sykehus, dersom dette bidrar til raskere og bedre helsehjelp for pasientene og bedre utnyttelse av ressursene i sektoren.

- gi private aktører bedre og mer forutsigbare rammebetingelser, bl.a. gjennom langsiktige avtaler på minimum fem år.
- styrke pasientenes rett til behandling i utlandet for statens regning.
- ta initiativ til etablering av et skandinavisk samarbeid om utredning og behandling av sjeldne og krevende sykdommer hvor kunnskap, kompetanse og utrustning er svært ressurskrevende.
- legge til rette for en ordning der det blir enklere for både helsepersonell og pasienten selv å finne frem til ledig kapasitet for det behandlingstilbuddet man har behov for.

8.4 FOR Å STYRKE DET PSYKISKE HELSE-VERNET VIL HØYRE:

- styrke det kommunale bo-, behandlings- og oppfølgingstilbuddet for psykisk syke.
- utarbeide en plan for å gi et bedre tilbud til mennesker med alvorlige psykiske lidelser og dårlige levekår.
- iverksette tiltak som bidrar til bedre hjelp og dermed redusert bruk av tvang i det psykiske helsevernet.
- bygge ut det psykiske helsevernet til barn og unge, med vekt både på lavterskelt tiltak i helsestasjoner og skolehelsetjeneste og gjennom styrking av barne- og ungdomspsykiatrien.
- styrke det tverrfaglige samarbeidet og ettervernet på tvers av rusbehandling og psykisk helsevern for å sikre et helhetlig tilbud til store grupper med sammensatte lidelser.

8.5 FOR Å GI FLERE HJELP TIL Å MESTRE HVERDAG OG JOBB VIL HØYRE:

- at habilitering og rehabilitering skal være den neste store helsepolitiske satsingen.
- utarbeide en opptrappingsplan for å styrke tilbuddet om habilitering og rehabilitering.
- styrke forskning og fag- og kompetanseutvikling innenfor habilitering og rehabilitering.
- utvikle et godt samarbeid og stabile rammevilkår rundt private rehabiliteringsinstitusjoner som holder god faglig kvalitet i sitt helsetilbud.
- spesielt styrke habiliterings- og rehabiliteringstilbuddet for rusavhengige og barn med nedsatt funksjonsevne.
- sikre barn med kommunikasjonshindringer og deres pårørende tekniske hjelpemidler og nødvendig opplæring.

8.6 FOR Å REDUSERE OMFANGET AV RUSPROBLEMER VIL HØYRE:

- styrke det målrettede, forebyggende arbeidet overfor barn og unge.
- sikre raskere og bedre hjelp for rusavhengige ved å gjennomføre en opptrappingsplan for å styrke tilbuddet om rusbehandling, omsorg, lavterskel helsetilbud og ettervern.
- styrke tilbuddet om støttetiltak til rusavhengiges pårørende, særlig for barn og unge.
- si nei til legalisering av narkotika, herunder utdeling av heroin.
- styrke det sosiale og helsemessige rehabiliteringstilbuddet for dem som deltar i legemiddelassistert rehabilitering.
- avvikle ordningen med sprøyterom.
- åpne flere mottakssentre for rusmiddelavhengige i de største byene ved behov.

8.7 FOR Å STYRKE FOLKEHELSEARBEIDET VIL HØYRE:

- styrke det forebyggende helsearbeidet, særlig for å motvirke utvikling av livsstilsrelaterte helseproblemer.
- samarbeide med interkommunale friluftsråd og frivillige organisasjoner for å bedre folkehelsen, bl.a. gjennom fysisk aktivitet og friluftsliv.
- bidra til god informasjon om forebyggende tiltak til utsatte grupper i samfunnet.
- ha mer fysisk aktivitet i skolen.

8.8 FOR Å SIKRE BEDRE STYRING I HELSESEKTOREN VIL HØYRE:

- at Stortinget skal vedta en nasjonal helseplan som fastsetter den overordnede strukturen og trekker opp klare prioriteringer for helsevesenet.
- legge ned de regionale helseforetakene og gi større frihet og ansvar til de lokale helseforetakene innenfor rammene av en nasjonal helsepolitikk.
- sikre en rettferdig fordeling av basisbevilningene mellom helseforetakene.
- skille rollen som eier, utfører og bestiller for å tydeliggjøre oppgaver og ansvar.
- sikre bedre ivaretakelse av personvernet ved behandling av helseopplysninger.

8.9 OMSORG:

Høyres mål er at alle skal få gode og verdige omsorgstjenester med høy kvalitet. Det viktigste er å bygge ut sykehjemstilbuddet og å styrke kvaliteten gjennom økt kompetanse, flere leger og sykepleiere.

Økende levealder og flere unge som har behov for pleie og omsorg, krever økt kapasitet og kvalitet i pleie- og omsorgssektoren.

Skal vi løse utfordringene i helsesektoren, må omsorgssektoren bygges ut, bl.a. ved å sikre rekruttering og beholde personell med høy kompetanse.

Mer enn hver tredje som arbeider i omsorgssektoren, er ufaglært. Høyre mener det er på høy tid at de ansatte sikres et kompetanseløft. Det vil både gi større trygghet for den ansatte og bedre kvalitet for den hjelpe- og pleietrengende.

Høyre vil styrke den enkeltes valgfrihet og medbestemmelse i egen hverdag. Som et tiltak for å øke kvaliteten vil Høyre slippe til private som ønsker å bidra i omsorgssektoren.

De fleste eldre ønsker å bo hjemme så lenge som mulig, og Høyre mener det må utvikles et mer variert omsorgstilbud som tar hensyn til dette. Ingen offentlige tilbudd kan erstatte betydningen av pårørendes omsorg og ansvar, og deres innsats bør støttes opp gjennom gode avlastningstilbudd og mulighet til å ta fri fra arbeid i korte perioder.

For å styrke omsorgen vil Høyre:

- utarbeide en handlingsplan for å øke kapasiteten og heve kvaliteten i pleie- og omsorgstjenesten, herunder bygge ut sykehjemsplasser, bofellesskap og omsorgsboliger.
- investere i et kompetanseløft for de ansatte.
- innføre en kompetansepott for utdanningsgruppene i offentlig sektor, herunder helsepersonell.
- innføre nasjonale undersøkelser som grunnlag for å forbedre tjenestetilbuddet.
- styrke helsetjenesten for eldre – et godt helsetilbud til eldre må ha som mål å bevare deres selvstendighet og selvrespekt.
- etablere tilbud for syke eldre og andre som trenger sammensatte tilbud, gjennom et bedre samarbeid mellom kommuner og helseforetak.
- sikre bedre legedekning ved norske sykehjem bl.a. gjennom å utjevne lønnsforskjellene mellom leger i sykehjem og på sykehus.
- åpne muligheten for at sykehjemmene kan overta fastlegeansvaret dersom pasienten samtykker.
- satse mer på forskning og fagutvikling innen omsorgssektoren, og spesielt innen geriatri.
- opprette flere undervisningssykehjem og styrke ordningen med undervisningshjemmesykepleie.
- gi tilbud om fasthjelpsordning til dem som trenger hjelp, slik at de slipper å forholde seg til stadig nye mennesker.
- styrke tilbuddet til demente både hjemme og på institusjon. Forskning på demens må styrkes.
- gi mennesker med omfattende bistandsbehov større valgfrihet gjennom rett til å velge brukerstyrt personlig assistanse.
- styrke tilbuddet om avlastning, veiledning og økonomisk kompensasjon for pårørende.
- utvikle en ordning med momsfriftak/skattefradrag for nødvendig hjelp i hjemmet for eldre med behov for hjelp og pårørende.
- styrke tilbuddet om lindrende behandling, med vekt på tilbud i pasientenes nærmiljø og hjemmebaserte tilbudd.
- fastslå at alle har rett til god lindrende behandling som gir en verdig avslutning av livet, men at respekten for menneskeverdet samtidig innebærer et klart nei til aktiv dødshjelp.
- arbeide for at det etableres flere hospiceplasser for alvorlig syke og mennesker som trenger lindrende behandling i livets siste fase.

- legge til rette for et tilstrekkelig antall tilretlagte boliger for eldre og funksjonshemmede med behov for det.
- foreta gjennomgang av finansieringsordnogene mellom stat og kommune for å sikre at tilbudet blir tilpasset brukernes behov og motvirke at tilbud i kryspunktet mellom helse og omsorg ikke blir realisert. Ressursene må settes inn der vi får best nytte av dem.
- utprøve en ordning med «omsorgsguide» etter svensk modell, i Norge.
- styrke tjenestetilbuddet for utviklingshemmede.
- styrke rettssikkerheten for brukerne av omsorgstjenester og redusere bruken av tvang i omsorgstjenesten.
- tilrettelegge for etablering av private tilbydere innenfor omsorgssektoren, også innenfor kommunens tjenester.
- etablere flere kompetansesentre og dagsentre for demente.

8.10 GEN- OG BIOTEKNOLOGI:

Gen- og bioteknologi kan gi store muligheter til behandling og forebygging av sykdom. Utviklingsmulighetene er store, og Høyre vil legge til rette for forskning innenfor medisinsk bruk av denne teknologien.

Utviklingen stiller oss overfor nye etiske dilemmaer. Gen- og bioteknologi berører spørsmål om livets begynnelse, det enkelte

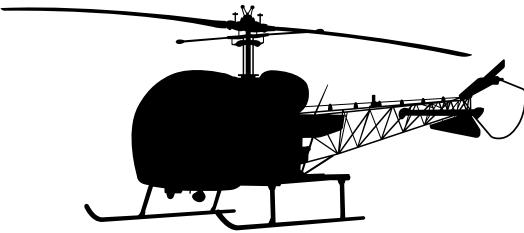
menneskets egenverd og diskriminering. For Høyre er det etikken som skal sette grenser for teknologien. Derfor vil Høyre styrke de etiske grensene og føre var-prinsippet i bioteknologiloven.

Adgangen til å avbryte svangerskap er problematisk i lys av prinsippet om beskyttelse av menneskelig liv. Høyre støtter likevel opp om kvinnens rett til selv å avgjøre om svangerskap skal avbrytes innenfor den lovbestemte tidsrammen. Samfunnet skal gjennom rådgivning og nødvendig støtte bidra til at færre finner det nødvendig å avbryte svangerskap.

I tillegg til ulike utfordringer mener Høyre at gen- og bioteknologien har et positivt og stort potensial for fremtidig verdiskaping. Høyre ønsker å føre en politikk som sikrer at det kan videreføres og bygges opp ny bioteknologisk og farmakologisk industri i Norge.

For å sette etiske grenser for gen- og bioteknologien vil Høyre:

- forhindre at menneskelig liv sorteres ut fra egenskaper.
- fjerne eugenisk indikasjon som selvstendig abortkriterium.
- at intet menneske skal bli redusert til et middel for andre mennesker.
- si nei til forskning på befruktede egg.
- styrke stamcelleforskningen på stamceller fra fødte mennesker.

9. TRYGGE LOKALSAMFUNN

 Høyres mål er at alle skal kunne føle seg trygge både hjemme og ute. Det viktigste er en kraftfull opptrapping av politistyrken for å fylle polititomme rom landet over.

Fravær av kriminalitet er en grunnleggende del av den tryggheten velferdsstaten skal gi. Høyre vil ha en politikk som tydelig viser at kriminalitet ikke aksepteres, og som tar mer hensyn til ofrenes situasjon. Den som begår en kriminell handling, er personlig ansvarlig. Handlingen skal ikke bortforklares eller unnskyldes.

Mye vold foregår i hjemmet og tilfeldig mot mennesker fra utsatt grupper i samfunnet, og kan være vanskelig både å oppdage og bekjempe. Høyre vil ansvarliggjøre den som utøver volden, og øke kunnskapen i politiet og rettssystemet slik at disse sakene i større grad blir etterforsket og ført for domstolene.

Samtidig er det viktig at det drives et aktivt forebyggende arbeid. Det å skape gode holdninger hindrer fremtidig kriminalitet. Gjennom raske og tydelige reaksjoner må samfunnet markere overfor unge lovbruytere at det ikke tas lett på kriminell atferd. Høyre ønsker å vri den offentlige ressursbruken innen justissectoren til tiltak som har vist dokumenterbar effekt på kriminalitetsforebyggende arbeid.

Høyre understreker behovet for bedre koordinering av det samlede forebyggende arbeidet, bedre samhandling mellom ulike offentlig hjelpeinstanser og ansvarliggjøring og involvering av både barn og unge og foreldre som viktige forutsetninger for å sikre nødvendig hjelp til den enkelte som står i fare for å utvikle en kriminell løpebane. Tilstedeværelse av politi i nærmiljøet er viktig for

det forebyggende arbeidet, særlig for å slå ned på dannelse av og opplosning av kriminelle ungdomsgjenger og miljøer.

Politiet og lensmannsetaten er samfunnets sistelinjeforsvar mot økende kriminalitet og må sikres nødvendige ressurser. I dag er det et problem at mange lokalsamfunn, fra storbyene til småbygder, opplever at politiet er lite tilgjengelig og har en altfor lang reaksjonstid. Høyre aksepterer ikke polititomme lokalsamfunn og at utryggheten får feste seg.

Høyre vil bevilge mer penger til politiet og iverksette tiltak for å sikre bedre bemanning, økt kvalitet og bedre ressursbruk. Det behøves en egen politistudie etter modell av Forsvarsstudien for å sikre mer langsiktighet i planleggingen når det gjelder investeringer, metoder, bemanning og kompetanse.

Folk må oppleve rettssystemet som rettferdig, at anmeldte lovbrudd blir etterforsket og at straff står i forhold til den kriminelle handlingen. Straffesakskjeden må effektiviseres. Målet er å få ned etterforskningstiden hos politiet, ventetiden ved domstolene og å sikre en tilstrekkelig fengselskapasitet. Høyre understreker betydningen av forebyggende arbeid. For å styrke politiets forebyggende arbeid vil Høyre at det etableres målekriterier. Juryordningen må reformeres for å sikre forståelse og forankring i folket, ivaretakelse av Norges internasjonale juridiske forpliktelser, og ikke minst for å sikre rettsstatens prinsipper.

Høy tilbakefallsprosent blant innsatte er et betydelig samfunnsproblem. Høyre mener

at det ligger en stor utfordring i å sørge for at innsatte gjøres i stand til å leve et kriminalitetsfritt liv etter endt soning, og understreker behovet for bedre og mer målrettet innhold i soningen og bedre oppfølging ved løslatelse.

Høyre legger til grunn at en betydelig styrking av frivillig sektor er en grunnforutsetning for å gjennomføre tilbakeføringsgarantien, samtidig som det må bli en bedre balanse mellom åpne og lukkede plasser. Det er også stort behov for mer kunnskap om hva som oppnås gjennom de betydelige midler som kanaliseres via kriminalomsorgen. Høyre mener derfor det må satses mer på forskningsbasert kunnskap om hva som skjer i norske fengsel, med ledelse enda mer i fokus.

Stadig mer kriminalitet er grenseoverskridende, som f.eks. narkotika, menneskehandel, økonomisk kriminalitet, ran og terror. Den teknologiske utviklingen gjør dessuten at mange former for kriminalitet tar ny form, som f.eks. overgrepssbilder av barn, identitetstyverier og industrispionasje. Dette krever både tilstrekkelig og riktig kvalifisert bemanning i politiet. Høyre vil at Norge skal delta aktivt i internasjonalt politisamarbeid for å bekjempe denne typen kriminalitet.

Høyre legger til grunn at personvernet må sikres på alle samfunnsområder. Ved vurderingen av behovet for nye etterforskningsmetoder må personvernvhensyn veie tungt. Retts-håndhevelse er en offentlig oppgave. Høyre ønsker derfor en klarere regulering av og kontroll med den private sikkerhetsindustrien.

9.1 FOR Å SIKRE ET BEDRE POLITI VIL HØYRE:

- styrke bemanningen i politiet og få et mer synlig politi.

- iverksette en bredt anlagt politistudie hvor også politireformen blir evaluert.
  - etablere en konkret handlingsplan for å bygge opp politiet.
  - utvide studentopptaket til Politihøgskolen.
  - styrke etter- og videreutdanningen av politifolk.
  - vurdere muligheten for etablering av en desentralisert utdanning på deltid til politietaten ute i distrikten.
  - etablere nye lokaler for Politihøgskolen i tilknytning til et operativt treningsenter på Østlandet.
  - frigjøre politikraft og styrke bemanningen i politietaten ved å ansette et betydelig økt antall sivile og tillate bruk av godkjente vaktselskaper til oppgaver og funksjoner som ikke krever 3-årig høyskoleutdanning.
  - styrke politihelikoptertjenesten ved å anskaffe flere politihelikoptre for å øke politiets operative evne.
  - at Oslo politidistrikt skal få dekket sine kostnader knyttet til hovedstadsfunksjoner som beskyttelse av sentrale institusjoner og ambassader og sikkerhet rundt utenlandske gjester til Norge.
  - øke kompetansen i politiet og rettssystemet om vold i nære relasjoner og tilfeldig vold mot mennesker fra utsatte grupper i samfunnet, slik at disse sakene i større grad blir etterforsket og ført for domstolene.
  - utrede en ordning med bruk av «psykebil» med sikte på å innføre dette som et landsomfattende tiltak for å frigjøre politikraft.

9.2 FOR Å BEKJEMPE KRIMINALITET VIL HØYRE:

- opprettholde den kriminelle lavalderen på 15 år.

- styrke det forebyggende politiarbeidet.
  - at alvorlige forbrytelser som vold, voldtekts og overgrep skal straffes strengere.
  - at strafferammene skal utnyttes i større grad enn i dag.
  - at prøveløslatelse kun skal skje etter en reell vurdering der samfunnets behov for trygghet ivaretas.
  - øke politiets ressurser til å bekjempe narkotikarelatert kriminalitet.
  - ha nulltoleranse for narkotikakriminalitet.
  - gjøre prøveordningen med narkotikaprogram landsdekkende.
  - styrke arbeidet med å bekjempe datakriminalitet, særlig knyttet til overgrepssbilder av barn og menneskehandel.
  - styrke arbeidet med å bekjempe økonomisk kriminalitet.
  - samarbeide med andre lands politi for å bekjempe organisert kriminalitet over landsgrensene.
  - avvikle juryordningen og erstatte den med en stor meddomsrett sammensatt med fagdommere og lekdommere, og et krav til kvalifisert flertall for å finne en tiltalt skyldig.
  - styrke overprøvingsadgangen.
  - legge til rette for bruk av toveis lyd/bilde ved alle domstoler for å lette avviklingen av rettssaker og fremstillinger. Domstolene må være effektive innenfor rammen av rettsikkerthet, slik at man korter ned tiden mellom den kriminelle handlingen og domfellessje.
  - foreta en gjennomgang av den private sikkerhetsindustrien for å se om det trengs lovregulering.
  - styrke tilbuddet om vitnestøtte og bedre oppfolgingen av pårørende.
  - klargjøre ansvarslinjene mellom offentlige myndigheter for å sikre et bedre tilbud til kvinner og barn som opplever vold i nære relasjoner eller som frykter tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller menneskehandel.
  - sikre rask innkalling til soning ved tilståelsesdommer.
  - styrke innsatsen mot den økonomiske kriminaliteten som trekker utlendinger til Norge for å tjene penger uten å ha lovlig opphold.
  - øke forskningsinnsatsen særlig for å dokumentere effekten av kriminalitetsforebyggende arbeid og ulike metoder.
  - øke kompetansen til ansatte i skoler, barnehager og helsestasjoner for bedre å kunne avdekke mulige overgrep eller omsorgssvikt.
  - evaluere effekten av lovforbudet mot sexkjøp.

- være positive til bruk av elektronisk overvåking av personer som har fått besøksforbud.
- styrke tilbuddet innen psykisk helsevern for innsatte i fengsel, herunder å øke kapasiteten i sikkerhetspsykiatrien.

9.4 FOR Å SIKRE PERSONVERN OG YTRINGSFRIHET VIL HØYRE:

- utrede grunnlovsfesting av personvernet.
- sikre loggføring av hvem som sjekker personopplysninger i de store offentlige velferds-, justis- og pasientregistrene, samt gi den enkelte rett til å få vite hvem som vet.
- fjerne muligheten for å offentliggjøre de samlede søkbare skattelistene.
- etablere personvernombud ved alle de store offentlige institusjonene.
- styrke Datatilsynet.
- redusere overvåkingen i samferdselssektoren.
- hindre at offentlige postjournaler og lignende gjøres søkbare gjennom de store søkemotorene.
- legge til grunn en restriktiv praksis for bruk av overskuddsinformasjon.
- stille seg kritisk til innføringen av nye lover som øker adgangen til, eller omfanget av, overvåkning i samfunnet.
- oppheve blasfemiparagrafen.
- oppheve rasismeparagrafen når en ny universell antidiskrimineringslov er på plass.

10. EN MODERNE OFFENTLIG SEKTOR

 Høyres mål er en effektiv, åpen og brukervennlig offentlig sektor. Det viktigste er å ta i bruk nye løsninger for å sikre tjenester av høy kvalitet og at offentlig sektor utvikler seg til det beste for brukerne og som en interessant arbeidsplass for dem som jobber der.

Høyre vil ha en politikk som setter det enkelte menneske i sentrum, som bedre tilpasser seg den enkeltes behov og som gir økt valgfrihet. Beslutninger skal tas så nært den enkelte som mulig, og aller helst av det enkelte menneske og den enkelte familie selv.

Høyre vil også føre en politikk som gir folk mer kunnskap om kvalitet, omfang og pris for offentlige tjenester. Det viktigste er ikke hvor mye penger som brukes, men hvor god velferd pengene kan gi. Også når private utfører tjenester på vegne av myndighetene, har myndighetene ansvaret både for finansiering av og kvaliteten på tilbuddet.

Høyre vil derfor i langt større grad ta i bruk målinger og brukerundersøkelser som vil gi både innbyggere og folkevalgte bedre innsikt i hvordan ressursene brukes og hvor bra det offentlige velferdstilbuddet er. Det må være åpenhet om resultatene og informasjonen må være lett tilgjengelig for alle. Det skal sterke argumenter til for å holde denne typen informasjon skjult.

For å gjøre det enklere å vite hvilke tjenester og hva slags service man kan forvente, skal det innføres et tydelig skille mellom det offentliges rolle som forvaltningsorgan, tjenesteleverandør og kontrollør. Høyre vil bruke konkurranse som et virkemiddel for å finne nye løsninger og løfte kvaliteten. Private har gjennom tidene på ulike måter gitt viktige bidrag til velferdssamfunnet, ikke minst innenfor helse, omsorg og barnehager. Høyre

vil at private og frivillige organisasjoner også i fremtiden skal få bidra der de kan.

En stor offentlig sektor kan ofte bli et hinder hvor bare de mest ressurssterke finner frem. Høyre vil forenkle regelverk, samordne tjenester, målrette velferdstilbud og redusere byråkrati for å styrke kvaliteten og gjøre hindrene så små som mulig – brukerne skal stå i sentrum!

Høyre vil ta initiativ til nye omstillings- og effektiviseringsprosjekter i offentlig sektor for å øke kvaliteten og redusere kostnadene slik at man kan få mer og bedre tjenester for hver krone.

Dyktige og engasjerte medarbeidere er nøkkelen til å sikre gode og trygge velferdstjenester. Det må derfor satses på å gjøre offentlig sektor til en enda bedre arbeidsplass enn i dag.

Høyre vil gi den enkelte ansatte større innflytelse over egen arbeidssituasjon og flytte beslutningsmakt nedover i systemet. Den enkelte skole, det enkelte sykehjem, det enkelte sykehjem og ikke minst den enkelte ansatte må få større frihet til å finne sine løsninger. Høyre vil dessuten styrke etter- og videregåendeutdanningstilbuddet for offentlig ansatte, ikke minst for lærere og ansatte i omsorgssektoren.

Kommunene utgjør selve grunnmuren i det lokale folkestyret og representerer nærværet, tilhørighet, trygghet og mulighet for innflytelse for befolkningen. Dagens kom-

munestruktur er formet i en annen tid og tar ikke hensyn til dagens bo-, arbeids-, handels- og kommunikasjonsmønstre. Kommunenes oppgaver er i tillegg blitt mer spesialiserte, noe som krever ansatte med mer spesialisert kompetanse.

Dagens kommunestruktur hindrer mange kommuner i å løse lovpålagte oppgaver på en god måte, og det hindrer at flere oppgaver kan overføres til kommunene. Høyre vil ha en omfattende reform for å styrke kvaliteten på de kommunale tjenestene, styrke lokaldemokratiet og redusere byråkratiet, ved å redusere antallet kommuner.

Høyre mener fylkeskommunens oppgaver kan overtas av kommunene og at en kommunereform vil legge bedre til rette for et mangfold av lokalsamfunn med flere muligheter, større ansvar og nye oppgaver. Det vil også åpne for at enkelte statlige oppgaver kan overtas av kommunene. Kommuner som er for små, kan lovpålegges å samarbeide med nabokommuner for å løse oppgavene.

Utvikling av bedrifter og arbeidsplasser er nøkkelen til et livskraftig lokalsamfunn. Høyre vil derfor føre en skatte- og avgiftspolitikk som trygger arbeidsplassene, satse mer på vei og samferdsel og endre regelverket slik at kommunene har mer igjen for å legge til rette for lokal næringsutvikling.

10.1 FOR Å GJØRE DET OFFENTLIGE VELFERDSTILBUDET BEDRE VIL HØYRE:

- styrke valgfriheten i offentlige velferdstjenester.
- i større grad ta i bruk brukerundersøkelser og kvalitetsmålinger, samt sikre åpenhet om disse.
- bruke mer konkurranse for å øke kvaliteten og sikre en best mulig bruk av ressursene.

- være positiv til privat og frivillig innsats og sikre rammebetingelser for private og frivillige organisasjoner. Private tilbydere skal kunne konkurrere om å levere offentlige tjenester på like vilkår som offentlige virksomheter.
- etablere en overordnet IT-arkitektur for elektronisk samhandling mellom etater, og mellom det offentlige og private næringsliv og innbyggere basert på åpne, internasjonale standarder.
- gjennomføre et nasjonalt dataregister som sikrer gjenbruk av data til bruk i det offentlige og i det private.
- etablere elektroniske løsninger for identifikasjon og signatur.
- stille strengere krav til at løsningene baseres på åpne standarder, samtrafikk og krav til sikkerhet.
- setse mer på e-handel og elektroniske forretningsprosesser i offentlig virksomhet.
- innføre svartidsgarantier.
- videreutvikle Altinn og ha som mål at næringslivet bare skal behøve å rapportere informasjon én gang til det offentlige.
- at offentlige publikumskontorer skal ha åpningstider som er bedre tilrettelagt for folks hverdag, og at flere skal holde lørdagsåpent.
- gjøre det lettere for innbyggere å forholde seg til det offentlige gjennom elektronisk kommunikasjon og samhandling.

10.2 FOR Å STYRKE KOMMUNENE VIL HØYRE:

- la kommunene få beholde mer av verdiskapingen som skjer lokalt ved at de får beholde en andel av selskapsskatten.
- la kommunene få mer av sine inntekter fra

egne skatteinntekter og mindre fra statlige overføringer – minst halvparten av kommunenes inntekter skal komme fra egne skatteinntekter.

- være imot eiendomsskatt og arbeide for at den ikke innføres i kommunene. I kommuner som har eiendomsskatt, vil Høyre arbeide for at den trappes ned og helst avvikles.
- fjerne eiendomsskatten på hytter og fritidsboliger og sikre innbyggerne mot urimelig økning i eiendomsskatten.
- sørge for at kommuner som ikke krever inn eiendomsskatt, ikke straffes økonomisk av staten for dette.
- gjennomføre reformer som sikrer lokalsamfunnene mer frihet og større ansvar.
- gjennomføre en omfattende oppgave- og kommunereform som skaper bedre tjenester og større og mer robuste kommuner.
- stimulere til mer og bedre samarbeid kommuner imellom, f.eks. gjennom tilskudd til infrastruktur, omorganisering og effektivisering.
- legge ned fylkeskommunen.
- åpne for at flere kommuner skal kunne drive videregående skoler også før fylkeskommunen blir nedlagt.
- etablere et nytt finansieringssystem som gir bedre samarbeid mellom den kommunale primærhelsetjenesten og den statlige spesialisthelsetjenesten.
- at fylkesveiene i hovedsak skal bli kommunale.
- utvikle særorganer som skal overta bestilleransvaret for lokale jernbaneruter, riksveier, ferger og regional flytransport.
- overføre oppgaver fra Fylkesmannen innenfor miljø, landbruk og natur til kommunene.
- gi kommunene mulighet til å behandle og avgjøre konsesjonssaker angående mikrokraftverk.
- utvide kommunenes ansvar innenfor arbeids- og velferdsforvaltningen.
- gi kommunene forvaltningsansvaret for lokale verneområder.
- gi kommunene ansvar for kliniske veterinærnærtjenester.
- overføre fylkeskommunens strategiske midler til næringsutvikling til kommunene, mens bedriftsrettede virkemidler forvaltes av Innovasjon Norge.
- overføre ansvaret for tannhelsetjenesten til kommunene.
- grunnlovsfeste lokaldemokratiet.
- beholde fylkene som valgkretser til Stortingsget.
- redusere antallet fylkesmannsembeter og begrense Fylkesmannens mulighet til å overprøve kommunale vedtak til legalitetskontroll og klager på saksbehandlingen.
- gjennomgå alle offentlige tilsynsordninger og vurdere på hvilke områder tilsyn er nødvendig og hensiktsmessig.
- sikre ulike tilsyns- og kontrollorganer uavhengighet og selvstendighet.
- overlate ansvaret for barnevernsarbeidet i sin helhet til kommuner som har et tilstrekkelig stort faglig miljø.
- gi kommunene rett til selv å bestemme skjenketidene.

10.3 FOR Å GJØRE OFFENTLIG SEKTOR TIL EN BEDRE ARBEIDSPLASS VIL HØYRE:

- iverksette tiltak for å få flere gode ledere, bl.a. gjennom bedre lederavtaler, mer etter- og videregående opplæring og økt desentralisering av myndighet ned i organisasjonen.
- legge til rette for at en større del av lønnsdannelsen i offentlig sektor kan skje gjennom lokale forhandlinger.

- gi de ansatte større frihet og anledning til å utføre jobben basert på egne vurderinger.
- ha en økt satsing på etter- og videreutdanning, og legge spesielt stor vekt på dette hos lærere og ansatte i omsorgssektoren.
- hindre byråkratisering som stjeler tid fra det arbeidet den ansatte skal gjøre direkte ut mot innbyggerne.
- sikre bedre ledere i offentlig sektor gjennom forpliktende lederavtaler.

10.4 VALGORDNINGEN:

Høyres mål er en mest mulig demokratisk valgordning. Det viktigste er å innføre personstemmer ved stortingsvalg.

Valgordningen skal bidra til å sikre et reelt og legitimt folkestyre på samfunnets ulike politiske styringsnivåer. En god valgord-

ning som sikrer at velgerne får gjennomslag for sine preferanser hva gjelder både politikk og personer, er en forutsetning for et velfungerende demokrati. Høyre ønsker derfor at hver stemme skal telle likere. Den geografiske mandattildelingen må endres og velgerne må få større innflytelse over hvem som velges.

For å forbedre valgordningen vil Høyre:

- innføre et personalvalgstillegg i listevalget til Stortinget.
- innføre muligheten til å stryke listekandidater både ved kommune- og stortingsvalg.
- la hver enkelt kommune selv bestemme om de ønsker en ordning med direktevalg av ordfører eller ikke.
- at stortingsvalg ikke skal avholdes samme år som kommune- og fylkestingsvalg.

11. URFOLK OG MINORITETER

Høyres mål er å sikre at urfolk og minoriteter får utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Det viktigste er å sikre barns mulighet til å lære sitt språk og kjenne sin kultur.

Norge har nasjonale minoriter som kvener, jøder, skogfinner, rom og romanifolk. Som urfolk står likevel samene i en særstilling i Norden. Norge har ansvar for å verne om mangfoldet og bidra til at samiske interesser støttes og får mulighet til medvirkning og påvirkning. En forutsetning for en levende samisk kultur er at man i områder med samisk bosetting har et livskraftig næringsliv.

For å styrke urfolkenes og de nasjonale minoritetenes identitet vil Høyre:

- verne om nasjonale minoriteter og gi dem mulighet til videreutvikling av språk og kultur.
- utvikle samisk næringsliv, herunder reiseliv knyttet til samisk kultur.
- forvalte Finnmarkseiendommen helhetlig.
- utrede mulighet for samhandling på tvers av landegrensene, bl.a. når det gjelder skolegang og skolekretser.
- arbeide for å styrke samarbeidet mellom reindriftsnæringen og landbruket.

12. ET INKLUDERENDE SAMFUNN

 Høyres mål er at innvandrere og flyktninger raskest mulig skal bli i stand til å forsørge seg selv. Det viktigste er å styrke norskopplæringen.

Norge er et flerkulturelt land der innvandrere beriker både samfunnet og arbeidslivet gjennom den erfaring, kunnskap og arbeidsvilje de har, og de ideer de kan bidra med som følge av at de har en annen kulturell bakgrunn. Samtidig byr det flerkulturelle samfunnet på utfordringer som må løses for å kunne realisere hvert enkelt menneskes muligheter. Høyre mener grunnleggende verdier som demokrati, ytringsfrihet og respekt for enkeltmennesket må ligge til grunn også for et flerkulturelt Norge.

Vellykket integrering bygger på gjensidighet i plikter og rettigheter, kommunikasjon, anerkjennelse og respekt for hverandre som mennesker. Høyre vil styrke innsatsen for få flere innvandrere til å delta i arbeidslivet. Utgangspunktet for dem som ikke har beskyttelsesbehov, må være at de kan forsørge seg selv og sin familie. Derfor vil Høyre ha klare økonomiske krav for dem som henter familién til landet.

Det å bli fullverdig medlem av det norske samfunnet som statsborger innebærer både rettigheter og plikter. Det stiller krav til den enkelte, men det krever også at samfunnet godtar nye statsborgere. De som får norsk statsborgerskap, har bodd i Norge i flere år. Da må samfunnet forvente at de i løpet av denne perioden har tilegnet seg et kunnskapsnivå om både språk, verdier og samfunnsforhold.

Før å understreke forventningen om dette vil Høyre innføre en obligatorisk språk- og kunnskapstest for alle som søker statsborgerskap.

Statsborgerkapet overleveres ved en seremoni når testen er bestått. Det etableres unntaksordninger for personer med spesielle behov.

Ethvert rettsamfunn må bekjempe diskriminering uansett på hvilket grunnlag den skjer. Høyres utgangspunkt er at det er enkeltmennesker som blir diskriminert. Beskyttelse mot diskriminering må derfor knyttes til individer, ikke grupper. Høyre vil arbeide for en universell antidiskrimineringslov.

For mange mennesker utgjør mangel på fysisk tilrettelegging i samfunnet en viktig begrensning for deres bevegelsesfrihet og mulighet til å ta del i aktiviteter. Høyre vil være en pådriver for at universell utforming legges til grunn for all samfunnsplanlegging og gjennomføres i praksis for bygninger, transportsektoren, offentlige tekniske og elektroniske løsninger og det offentlige rom som helhet.

12.1 FOR Å SIKRE EN BEDRE INTEGRERING VIL HØYRE:

- utvide antallet norsktimer i introduksjonsprogrammet til 300, og ytterligere 300 hvis man ikke består en språktest.
- innføre en obligatorisk språk- og kunnskapstest for alle som søker norsk statsborgerskap.
- at statsborgerkapet skal markeres ved en seremoni.
- sikre at barn ikke uteblir fra skolen uten lovlig grunn gjennom å pålegge skoleeier å ha rutiner for oppfølging. Det skal også føres kontroll med elevregisteret i skolen opp mot folkeregisteret.

- sikre økt kvalitet på norskopplæringen bl.a. gjennom en styrket satsing på lærerne.
- styrke tilbuddet om fireårskontroll, språkkontroll og opplæring av barn i innvandrerfamilier.
- sørge for raskere godkjenningsordninger, bedre realkompetanseurdering og tilbud om oppdatering av kompetanse for å sikre at utdanningen innvandrerne allerede har, kan brukes i Norge.
- bruke leksehjelp og sommerskole for spesielt å nå innvandrerbarn.
- fokusere særskilt på å få flere innvandrerkvinner ut i jobb og i aktiv deltagelse i samfunnet.
- styrke oppfølging av psykisk syke flyktninger.
- forsterke arbeidet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og diskriminering, og etablere systemer som gjør at helsepersonell melder kjønnslemlestelse til politiet og ikke bare til barnevernet.
- samarbeide med innvandrerorganisasjoner og kulturelle og religiøse samfunn for å sikre at enkeltgrupper ikke faller utenfor i det norske samfunnet.
- styrke det lokale integreringsarbeidet gjennom å gi kommuner og frivillige organisasjoner ressurser til å drive integreringsarbeid.

12.2 FOR Å BEKJEMPE DISKRIMINERING

VIL HØYRE:

- fremme en universell antidiskrimineringslov.
- arbeide for likestilling mellom kvinner og menn.
- styrke de funksjonshemmedes organisasjons likemannsarbeid.
- gi mennesker med omfattende bistandsbehov større valgfrihet gjennom rett til å velge brukerstyrt personlig assistanse.
- utforme offentlig sektor slik at brukeren er den som bestemmer over egen situasjon – på den måten gis makten tilbake til den enkelte.
- sikre en forpliktende handlingsplan mot diskriminering på alle områder i samfunnet.

13. NORGE I VERDEN

 Høyres mål er å fremme norske interesser og verdier gjennom en aktiv utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det viktigste bidraget til dette er full deltagelse i EU og et styrket forsvar innenfor NATO.

Den fremste oppgaven for utenrikspolitikken er å fremme norske interesser og verdier. Høyre mener dette best ivaretas ved at Norge bidrar til en åpen og fri handel mellom land og støtter opp om internasjonalt samarbeid. Respekt for menneskerettigheter, demokrati, rettsstat og ytringsfrihet skal ligge til grunn for norsk politikk. Norge bør stille opp når vår innsats behøves og vi har forutsetninger for å bidra, enten det er gjennom bidrag til internasjonale operasjoner, bistand eller i miljø- og klimaarbeidet.

Nordområdene og Arktis er av svært stor betydning for Norge, både på grunn av klima- og sikkerhetsmessige interesser og på grunn av økonomiske interesser innen energi, fiskerier og miljø. Høyre vil føre en politikk som sikrer en stabil og positiv utvikling i nordområdene og på Svalbard, og hvor Norge bidrar til en helhetlig, langsiktig og forsvarlig forvaltning av de ressursene som finnes i området. Norges sikkerhetspolitiske behov ivaretas i stor grad gjennom NATO, men bredden av norske interesser i nord kan best ivaretas gjennom at Norge også blir medlem av EU. Norge skal være en stabil og sikker leverandør av energi.

Tilgang til EUs indre marked er en forutsetning for å sikre velferden i det norske samfunnet. I dag har vi tilgang gjennom EØS-avtalen, men den gir oss ikke medbestemmelse over alle de lover og regler som vedtas i EU. Det norske samfunnet formes av beslutninger tatt i et politisk system der nor-

ske velgere ikke er representert. Utenforskapet svekker dermed norske velgeres grunnleggende demokratiske rettigheter. Høyre vil gi norske velgere selvråderetten tilbake, og erstatte EØS-avtalen med full deltagelse i EU.

Norge har nytt svært godt av en åpen verden og en relativt fri handel, og det er i vår interesse å bidra aktivt til at globaliseringen ikke møtes med proteksjonisme. Globaliseringen har i løpet av kort tid bidratt til å løfte flere hundre millioner mennesker ut av fattigdom og frem til nye muligheter og økt velstand.

Som et velstående land har Norge et moralsk ansvar for å bidra til vekst og velferdsutvikling i fattige land. Norge bør spille en aktiv rolle i arbeidet for å gi enda flere land og mennesker de samme mulighetene til å stå på egne ben. Bistand fra rike land kan aldri erstatte kostnaden ved en proteksjonisme som nekter fattige land muligheten til å utvikle sine egne økonomier.

Norge må fortsatt bruke av sin rikdom for å bidra til utvikling og nye muligheter for verdens fattige. Høyre vil imidlertid flytte oppmerksomheten over fra hvor mye penger som bevilges, til hvilke resultater vi faktisk oppnår med bistanden.

13.1 FOR Å TRYGGE NORSKE INTERESSER VIL HØYRE:

- føre en tydelig og forutsigbar politikk som støtter opp under de verdiene samfunnet vårt bygger på.

- fastholde medlemskapet i NATO og sikre at Norge bidrar aktivt og lojalt i alliansens arbeid.
- arbeide for at Norge skal bli medlem av EU så raskt som mulig.
- arbeide for at sikkerhetspolitiske spørsmål av betydning både for Europa og USA blir håndtert i NATO så lenge Norge ikke er medlem av EU.
- styrke innsatsen for å sikre Norge innflytelse over europeisk energipolitikk.
- utvikle norsk Europa-politikk bl.a. ved å bygge ut kontakten mellom Stortinget og Europaparlamentet.
- bygge opp under og styrke FNs rolle og autoritet, samt støtte reformer som kan gjøre Sikkerhetsrådet mer representativt for dagens internasjonale maktforhold.
- at norsk deltagelse i internasjonale militære operasjoner skal ha grunnlag i folkeretten.
- prioritere militære bidrag til operasjoner i regi av NATO og EU.
- at bekjempelse av terrorisme skal skje innenfor demokratiets og rettsstatens prinsipper.
- arbeide for sterkere internasjonalt samarbeid mot spredning av atomvåpen og andre masseødeleggelsesvåpen.
- arbeide for en åpnere verden og fri handel.

13.2 FOR Å UTVIKLE NORDOMRÅDENE VIL HØYRE:

- trappe opp norsk suverenitetshevdelse i nordområdene og på Svalbard.
- støtte samarbeid mellom norske og russiske organisasjoner og institusjoner.
- utvikle handelen mellom Norge og Russland.
- støtte utviklingen av menneskerettigheter og demokrati i Russland.

- styrke innsatsen for internasjonalt samarbeid om forskning, utvikling og miljøsikkerhet i nord.
- arbeide for økt oppmerksomhet fra EU, USA og NATO om utfordringene i nordområdene.

13.3 FOR Å BIDRA TIL VEKST OG UTVIKLING I FATTIGE LAND VIL HØYRE:

- bidra til vekst og økte investeringer i utviklingslandene.
- at Norge skal jobbe for stabile rammebetingelser og like konkurransevilkår globalt.
- støtte arbeidet for et nytt handelsregime gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) og gi flere fattige land tollfri adgang til det norske markedet på samme vilkår som MUL-landene (Minst Utviklede Land).
- støtte arbeidet som skjer i Verdensbanken og OECD.
- videreføre et høyt norsk bistandsnivå, men konsentrere bistanden både tematisk og geografisk.
- skjerpe kravene til demokratiutvikling og korruptionsbekjempelse i mottakerlandene.
- at støtten til det sivile samfunn i større grad skal inngå i bistandsarbeidet.
- videreføre helse- og vaksinasjonsprogrammene.
- prioritere kvinner rettigheter og fattige menneskers bruks- og eiendomsrettigheter.
- støtte mikrofinansiering som kan bidra til å gi enkeltmennesker i fattige land muligheten til å utvikle sin egen bedrift og arbeidsplass.

13.4 FLYKTNINGPOLITIKK OG HUMANITÆR BISTAND:

Høyres mål er å bidra til å avlaste i humani-

tære konflikter. Det viktigste er å hjelpe mennesker på flukt og ha en streng, men rettferdig og human flyktning- og asylpolitikk.

Norge har en plikt til å hjelpe mennesker i nød gjennom forebygging av konflikter, katastrofehjelp og ved å gi trygghet fra forfølgelse. De fleste mennesker som er på flukt, oppholder seg i egne nærområder. Det er viktig å hjelpe både enkeltland med stor tilstrømning av flyktninger og FNs høykommissær for flyktninger. Høyre vil at Norge skal øke støtten for å sikre flere flyktninger en fremtid utenfor flyktningleirene.

Høyre vil verne om flyktningkonvensjonen og retten til å søke asyl. Derfor er det nødvendig å ha et klart skille mellom asylretten og generell innvandring. Hovedprinsippene for asylretten følger av flyktningkonvensjonen, men samtidig er det viktig å ha politisk kontroll over utviklingen av regelverket på utlendingsområdet.

Av hensyn til den enkelte asylsøker, dennes familie og integreringen i det norske samfunnet bør behandlingen av alle søknader skje så raskt som mulig. Anledningen til å trenere hjemsendelse etter avslag må begrenses, og samarbeidet om returavtaler med andre asylmottakerland må styrkes. Mennesker som venter på å få sine søknader behandlet, skal ha et verdig og trygt mottakstilbud.

Høyre mener det må være et prinsipp at all innvandring til Norge som ikke gjelder beskyttelse mot forfølgelse, skal forutsette at man er i stand til å forsørge seg selv.

For å føre en streng, men rettferdig, innvandringspolitikk til Høyre:

- ha en tett oppfølging av regelverksutviklingen på utlendingsområdet.

• etablere en egen returpolitikk som fører til raskere utsendelse av grunnløse asylsøkere og personer som oppholder seg ulovlig i Norge.

• bruke bistandsmidler for å få på plass flere returavtaler.

• stramme inn på mulighetene til å trenere saker.

• øke bruken av alderundersøkelse og DNA-testing og stramme inn kravet i utlendingsloven om at asylsøkere skal bidra til å avklare egen identitet.

• stramme inn definisjonen av flyktningbegrepet og reversere de siste års liberalisering.

• åpne for å øke antall kvoteflyktninger hvis situasjonen tilskier det.

• at personer som får opphold som asylsøker eller på grunn av sterkt menneskelige hensyn, skal ha vært i arbeid eller utdannelse i minst fire år før de kan søke om familietaablering.

• innføre et meldepliktsystem for personer som søker om asyl, og som ikke bor på mottak, og for personer som har fått avslag og som venter på utsendelse. Gjentatte brudd på meldeplikten må kunne føre til forvaring.

• etablere forvaringsordninger for asylsøkere som begår kriminelle handlinger, inntil asylsøknaden er ferdigbehandlet.

• etablere et bedre apparat med kompetanse-mottak i alle landsdeler.

• gi bedre oppfølging av psykisk syke asylsøkere, både i søknadsperioden og ved bosetting.

13.5 FORSVARSPOLITIKK:

Høyres mål er et forsvar som sikrer norske interesser, suverenitet og handlefrihet og som gjør oss i stand til å ivareta våre internasjonale

forpliktelser. Det viktigste er å styrke Forsvaret for å skape balanse mellom pålagte oppgaver, struktur og bevilgninger, å øke aktivitetsnivået i hele Forsvaret og å styrke Hæren.

Forsvar er en av statens viktigste oppgaver. Det er et grunnleggende og tidløst ansvar å sørge for sikkerheten til borgerne, samfunnet og staten. Uavhengig av det kortsiktige trusselbildet har Norge behov for et sterkt og anvendelig forsvar. Høyre mener det er et klart behov for å styrke Forsvaret og forsikre seg om at forsvarsevnen ikke svekkes på grunn av fortsatt ubalanse mellom kostnader og bevilgninger.

Norges sikkerhetspolitiske interesser ivaretas best ved å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet, både i norske nærområder og globalt. Norges viktigste bidrag til å styrke internasjonal, og dermed norsk, sikkerhet er aktiv deltagelse i FN og NATO.

NATO utgjør grunnsteinen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk. NATOs gjensi-dige sikkerhetsgaranti, der et angrep mot én er å betrakte som et angrep mot alle, er basert på evnen til å kunne møte trusler og sikkerhetsutfordringer der de oppstår. For Norge er det et overordnet mål å bidra til at NATO kan utføre sine samlede sikkerhetsoppgaver på en troverdig og effektiv måte.

Forsvaret møter i dag nye og mer samman-satte utfordringer enn vi tradisjonelt har hatt. Dette skaper behov for et moderne og anvendelig innsatsforsvar med fleksible kapasiteter og evne til å utføre en rekke ulike oppdrag. Økt tilstedeværelse og evne til å operere i nordområdene vil, sammen med evnen til å bidra i internasjonale operasjoner, være sentralt for den fremtidige dimensjoneringen av Forsvaret.

Høyre vil gi norske styrker som deltar i utenlandsoperasjoner, den anerkjennelse og støtte de fortjener. Politiske beslutninger om å sende norske menn og kvinner ut i tjeneste i utlandet forplikter. Dette er et helhetlig sam-funnsansvar, ikke bare en sak for Forsvaret. Norge må koncentrere mer robuste styrkebidrag om færre operasjoner og sikre at bidra-gene har tilstrekkelig personell, materiell og ressurser.

Staten må sørge for å ivareta våre solda-ter før, under og etter operasjoner i utlandet. Veteraner fra internasjonale operasjoner fort-jener og skal få den beste oppfølging med hensyn til helse, familie, arbeid og økono-misk sikkerhet.

For å styrke forsvarsevnen vil Høyre:

- øke bevilgningsnivået for å gjøre Forsvaret i stand til å løse sine oppgaver og skape reell balanse mellom bevilgninger, struktur og pålagte oppgaver.
- sørge for et tilstrekkelig drifts- og aktivitets-nivå innenfor alle forsvarsgrener – Høyre vil sørge for at det flys mer, seiles mer og øves mer i hele Forsvaret.
- styrke Hæren ved å fokusere på oppbygging av særskilt viktige kompetansemiljøer og rekruttering av nøkkelpersonell, samt snarest fylle materiell- og personellstrukturen i dagens avdelinger.
- opprette en ny hærbataljon i løpet av perio-den.
- at Heimevernet fortsatt skal utdanne sine egne soldater.
- redusere slitasjen på Forsvarets personell i utenlandsoperasjoner gjennom en styrking av berørte fagmiljøer og avdelinger.
- opprettholde den allmenne verneplikten.

• gjennomføre og evaluere den nylig vedtatte sesjonsplikten for kvinner. Høyre vil styrke kvinnernas deltagelse på alle nivåer i Forsva-ret.

- styrke Forsvarets samarbeid med sivile myndigheter og andre aktører, f.eks. i sammenheng med utdanning, arbeidsmarked, kompetanseutveksling og infrastrukturløsninger.
- bygge opp om NATOs permanente tilstedeværelse i Norge, samt legge til rette for økt alliert øvelsesvirksomhet og aktivitet.
- støtte et operativt begrunnet og praktisk nordisk forsvarssamarbeid som er komplementært til samarbeidet med våre allierte i NATO.
- styrke veteranenes rettigheter i lovgivning-en, med vekt på helsemessig og sosial opp-følging, økonomisk sikkerhet, og støtte til pårørendeearbeid.
- oppheve politiske begrensninger på hvor norske styrker kan operere i Afghanistan.

13.6 EN AKTIV MILJØ- OG KLIMAPOLITIKK:

Høyres mål er å overlate naturen i minst like god stand til neste generasjon. Det viktigste er å arbeide for å sikre internasjonalt forplik-tende avtaler i kampen mot menneskeskapte klimaendringer og å følge dem opp med nasjonale tiltak.

Norge er heldig stilt med en varieret, frodig og ren natur. Høyre legger til grunn at dagens generasjoner har en plikt til å ta vare på mil-jøet slik at kommende generasjoner kan ha like stor glede og nytte av naturen som vi som lever i dag. Naturopplevelser og friluftsliv utgjør viktige kilder til det gode liv for men-neskene og er svært viktige i det forebyggende folkehelsearbeidet.

Norge har sterke friluftstradisjoner som bør bevares og videreføres. Denne utvik-lingen må skje i samarbeid med grunneierne og ved bruk av statens eiendommer, men med utgangspunkt i at allemannsretten til fri ferd-sel i utmark skal bevares.

Høyre anser den private eiendomsretten viktig både som prinsipp og som virkemiddel for å sikre en klok og langsiktig forvaltning av ressursene. Den private eiendomsretten skal respekteres, og både ved ekspropriasjon og fredning skal grunneier få full erstatning. De rike naturressursene skal forvaltes lang-siktig, men dette må ikke forhindre nærings-utvikling f.eks. i form av turisme i Distrikts-Norge.

Norge skal sikre overlevelsen av de fire store rovdylene, bjørn, ulv, gaupe og jerv, og kongeørn. Bestanden levedyktighet skal vurderes på skandinavisk nivå. Rettigheter som går tapt som følge av rovdypolitikken, må erstattes fullt ut. Mulighetene for en felles forvaltning med tilstøtende regioner i våre naboland bør utredes, og det må bli letttere å få tillatelse til å ta ut skadedyr.

Norske hav- og kystområder er rike på res-surser. Høyre vil føre en politikk som sikrer at ressursene tas vare på, at overfiske forhindres, at det slås hardt ned på rovfinne, at foruren-nings begrenses og forhindres, at fremmede arter ikke blir introdusert og at beredskapen mot forurensning og utslipper på topp.

Det er ingen grunn til å betvile at klima-endringene vi ser, også er påvirket av men-neskens aktivitet. Det spesielt alvorlige er at endringene både kan komme raskt og være vanskelige å forutse. Høyre legger derfor til grunn føre var-prinsippet og at Norge skal spille en aktiv rolle i arbeidet mot menneske-

skapte klimaendringer. For Høyre er det avgjørende at innsatsen settes inn der den gir størst positiv effekt for miljøet, og at miljø- og klimapolitikken ikke må ende som symbolpolitikk.

Høyre vil ta markedet i bruk ved at miljøkostnader prises inn gjennom avgifter eller ved kjøp av kvoter. I tråd med våre tradisjoner vil Høyre arbeide aktivt for et forpliktende internasjonalt samarbeid. Miljøutfordringene og spesielt spørsmålet om menneskeskapte klimaendringer trenger internasjonale løsninger. Også det internasjonale miljøarbeidet tilsier at Norge burde bli medlem av EU.

For å trygge miljøet vil Høyre:

- sikre vern av et representativt utvalg av norsk natur, herunder også marine verneområder. Områder som sikres for allmennheten, må også forvaltes på slik måte at det legges til rette for friluftsliv og vernes gjennom bruk.
- øke bevilgningene til skogvern for å sikre det biologiske mangfoldet.
- utarbeide en plan for avfallshåndtering med sikte på at det skal bli mindre avfall, samt at avfallet i større grad brukes til energi og biodrivstoff.
- innføre et forbud mot oljekjeler i nye bygninger.
- doble belønningsordningen for å sikre en økt satsing på kollektivtrafikk rundt de største byene.
- prioritere utbyggingen av kollektivfelt og andre lokalt bestemte kollektivtiltak i de store byene.
- at staten skal bidra tungt til utbyggingen av kollektivsystemer i de store byene.
- ha en forutsigbar avgiftspolitikk som gjør det mer lønnsomt å kjøpe miljøvennlige biler.

- pålegge stat, kommuner og offentlige etater å fase inn nullutslippskjøretøy.
- innføre energimerking og effektivitetskrav på kjøretøy i tråd med andre produkter som bruker energi.
- fjerne fordelsbeskatningen på arbeidsgiverbetalt sykkel, bruk av kollektivtransport og el-bil betalt av arbeidsgiver.
- legge til rette for el-biler og plugg inn-hybrid-er gjennom infrastruktur for lading.
- lage en strategi for utbygging av infrastruktur for hydrogen.
- redusere firmabilbeskatningen for el-biler og andre nullutslippskjøretøy til 1/3 av ordinært nivå. El-biler og andre nullutslippskjøretøy fritas fra alle øvrige former for avgifter og skattlegging.
- la hydrogenbiler få slippe gratis gjennom bomringen og ha gratis offentlig parkering, på lik linje med el-biler.
- styrke sjøsikkerheten og beredskapen mot store utslipp til sjøs, samt sikre et enhetlig ansvar for ulykkesberedskapen i våre nære kystområder.
- styrke norsk oljevernberedskap.
- sikre økt lokal medvirkning i vernearbeidet. Det skal være mulig å kombinere lokal næringsutvikling med vern av viktige naturområder.
- øke innsatsen for å hindre innførsel og videre spredning av arter som ikke hører hjemme i norsk natur.
- innføre gjenoppbyggingsplaner for fiskebestander som har vært utsatt for overfiske eller andre miljøpåvirkninger som har redusert bestanden.
- ha en gjennomgang av naturvernlovgivningen med tanke på en modernisering, der bruk og ivaretakelse av ressurser i større grad

spiller på lag gjennom privat eiendomsrett og lokal råderett.

- forvalte innsjøer og vassdrag slik at ferskvannsreservoar, fiske- og rekreasjonsområder sikres for fremtidige generasjoner.
- utvikle en nasjonal strategi for økt utbygging av sykkelveier og sykkelparkering.
- gjennomføre tiltak for bedre innfartsparkering ved innfartsknutepunktene rundt landets større byer.
- ta i bruk energibesparende belysningsteknologi på offentlige veier og plasser.
- innføre en ordning med miljøanbud hvor miljøkrav inngår som en sentral del av anbudsgrunnlaget i kollektivtrafikken og andre aktuelle områder.
- øke satsingen på full resirkulering og et mer omfattende innsamlingssystem for flere avfallssorter enn i dag, bl.a. gjennom bedre og flere panteordninger.

13.7 FOR Å BEKJEMPE MENNESKESKAPTE KLIMAENDRINGER VIL HØYRE:

- at Norge skal være en pådriver for en ny internasjonal klimaavtale når Kyoto-avtalen går ut.
- styrke innsatsen med sikte på å gjøre Norge karbonnøytralt senest i 2030. Norge skal forplikte seg til å ta store deler av klimakuttene gjennom tiltak hjemme eller i det felles europeiske klimaområdet.
- legge frem en handlingsplan for økt forskning på og utvikling av karbonfangst og -lagring.
- støtte internasjonal kvotehandel.
- at Norge skal delta i videreutviklingen av EUs ulike kvotesystem og sertifikatordninger, og arbeide for at dette blir ambisiøst.

- ta i bruk ny teknologi for å få lagt strømkabler i bakken eller på fjordbunnen i miljømessig sårbare områder.
- bruke avgifter for å redusere utslipp av klimagasser.
- igangsette forsøk med klimamerking av produkter.
- styrke forskningen på miljø og klima og spesielt satse på forskning og utvikling av fornybare energikilder, energiøkonomisering, karbonfangst og -lagring. Norge skal ta et særlig ansvar for utvikling av klimavenlig teknologi.
- støtte tiltak mot global avskoging og for skogreising i Norge og internasjonalt. Legge større vekt på klimapolitiske mål i oppbyggingen og utnyttelsen av norske skoger.

13.8 MER OG RENERE ENERGI:

Energi er viktig for velferden. Norge har fra naturens side store ressurser og har utviklet en unik kompetanse på utvikling og bruk av energi. Denne posisjonen gjør at Norge også har ansvar for å bidra til å løse verdens energiutfordring.

El-nettet kan gi mer energi uten at det er nødvendig med nye store kraftutbygginger. Høyre vil bedre infrastrukturen for strømforsyning, legge til rette for opprusting, effektivisere for å redusere nett-tap, og gi mindre kraftverk lettare tilgang til el-nettet.

Norge har store ressurser innen fornybar energi, både i form av vannkraft, vindkraft på land og til havs, bølgeenergi, tidevannsenergi og bioenergi. Høyre vil sørge for opprusting og utvidelse av eksisterende kraftanlegg for å bidra til mer effekt og høyere energiproduksjon. Kraftutbygging kan imidlertid komme i konflikt med vernehensyn, og Høyre vil ta

hensyn til verdifulle naturområder og truede arter.

Høyre mener en fremtidig kensesjonsordning og skattlegging må sikre en effektiv offentlig kontroll med anvendelsen av vannkraftressursene. Grunnrenten fra utnyttelse av vannkraft skal tilfalle fellesskapet gjennom effektiv skattlegging. Høyre mener at private og offentlige eiere av vannkraftressurser må likebehandles.

Høyre vil innføre en ordning med grønne avskrivninger som et tiltak for å utløse flere fornybare energiprojekter.

For å få mer og renere energi vil Høyre:

- innføre en ordning med grønne sertifikater for å få økt produksjonen av bl.a. vindkraft, vannkraft og bioenergi. Dette bør helst skje i samarbeid med andre land, og i første omgang gjerne med Sverige. Inntil et system med grønne sertifikater er på plass, vil Høyre opprette en støtteordning som gir like mye utbygging som grønne sertifikater vil gi.
- bedre statlige støtteordninger for utvikling og utbygging av alternative, grønne energikilder.
- legge til rette for økt kraftproduksjon fra vannkraft ved å sikre bedre utnyttelse av vannressursene, modernisering av eldre kraftverk i allerede regulerte vassdrag og vurdere forsiktig utbygging i vernede områder.
- legge frem en nasjonal strategi for økt energitilgjengelighet, bl.a. gjennom opprusting og utbedring av strømnettet, herunder en gjennomgang av retningslinjene for kabling ivernverdige områder.
- stille strengere krav til energieffektivisering – alle nye offentlige bygg skal være såkalte lavenergihus.
- opprettholde gode støtteordninger gjennom Husbanken og Enova for energiøkonomiseringsstiltak i bedrifter og husholdninger.
- legge til rette for økt utbygging av småkraftverk, bl.a. ved å deleger kensesjonsbehandlingen opp til ett megawatt, til kommunene.
- styrke forskning på og utvikling av vindmøller til havs, herunder iverksette et demonstrasjonsprogram for slik teknologi.
- styrke incentivene for å bygge mer nett for å fremføre strøm.
- bygge ut hovedlinjenettet for å bedre overføringskapasiteten mellom nord og sør i landet, bl.a. for å legge til rette for økt eksport av ny fornybar energi.
- redusere Statkrafts dominerende posisjon i kraftmarkedet og skape større konkurranse.
- sørge for at det legges til rette for økt bruk av gass innenlands, bl.a. gjennom investeringer i infrastruktur.
- støtte initiativ for å forske på og utvikle kjernekraft i Norge, spesielt med thorium som brennstoff.
- at staten sammen med industrien danner industrikraftkonsortium, innenfor EØS-avtalen, for å sikre konkurransedyktige kraftavtaler for industrien.

Adresse: Høyres Hovedorganisasjon
Postboks 1536 Vika
0117 Oslo
Telefon sentralbord: 22 82 90 00
www.hoyre.no

Design: Gazette
Foto: Tomas Moss, www.icu.no

Trykk: GRØSET.
Dette programmet er produsert etter miljøkravene til ISO14001, EMAS, Grønt Punkt og Svanemerket. I tillegg er det CO₂-nøytralt produsert.

